

DARBA VIDES FAKTORI UN TO IZRAISĪTIE RISKI

**PĒTĪJUMA
“DARBA APSTĀKĻI UN RISKI
LATVIJĀ 2019–2021”**

TEMATISKAIS PIELIKUMS

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA

Eiropas Sociālais
fonds

I E G U L D Ī J U M S T A V Ā N Ā K O T N Ē

*Eiropas Sociālā fonda projekts “Darba drošības normatīvo aktu praktiskās
ieviešanas un uzraudzības pilnveidošana” Nr. 7.3.1.0/16/I/001*

KANTAR

SIA “TNS Latvia”

RĪGAS STRADIŅA UNIVERSITĀTES

**DARBA DROŠĪBAS UN VIDES
VESELĪBAS INSTITŪTS**

DARBA APSTĀKĻI UN RISKI LATVIJĀ 2019–2021

**Eiropas Sociālā fonda projekts “Darba drošības normatīvo aktu praktiskās
ieviešanas un uzraudzības pilnveidošana” Nr. 7.3.1.0/16/I/001**

Pasūtītājs: Valsts darba inspekcija

Izpildītājs: Personu Rīgas Stradiņa universitāte un SIA “TNS Latvia” apvienība

TEMATISKAIS PIELIKUMS
DARBA VIDES FAKTORI UN TO IZRAISĪTIE RISKI

Saīsinājumu saraksts

DAS	Darba aizsardzības speciālists
DARL	Darba apstākļi un riski Latvijā
IAL	Individuālie aizsardzības līdzekļi
LDDK	Latvijas Darba devēju konfederācija
LTRK	Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kamera
OiRA	Interaktīvais tiešsaistes darba vides riska novērtēšanas rīks OiRA (<i>online interactive risk assessment</i>)
RVDI	Reģionālā Valsts darba inspekcija
VDI	Valsts darba inspekcija

Darba vides riska faktori un to novērtēšana

Normatīvo aktu prasības

Darba aizsardzības likums (pieņemts 20.06.2001.) nosaka, ka darba devēju pienākumos ietilpst darba aizsardzības sistēmas organizācija un tās darbības nodrošināšana, tai skaitā arī darba vides riska novērtēšana. Detalizētāk darba vides iekšējās uzraudzības veikšanu, t.sk. darba vides riska novērtēšanu, nosaka Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr.660 „Darba vides iekšējās uzraudzības veikšanas kārtība” (pieņemti 02.10.2007.). Kopš iepriekšējā pētījuma izmaiņas šajos noteikumos nav veiktas.

Pētījumā izmantoti 2022. gada darba devēju, nodarbināto, darba aizsardzības speciālistu (turpmāk – DAS) aptauju dati, kā arī darba devēju fokusgrupu diskusiju rezultāti. Aprakstot un dinamiskā salīdzinot iepriekšējos periodus, izmantoti dati, kas bija pieejami iepriekš veikto pētījumu tematiskajos pielikumos.

Darba vides riska faktoru izplatība Latvijā

Darba devēju aptauja

Darba devējiem aptaujas ietvaros tika jautāts par darba vides riska faktoriem, ar kuriem saskaras viņu uzņēmumā nodarbinātie. 2022. gadā respondenti visbiežāk minējuši šādu piecu faktoru klātbūtni:

1. darbs ar datoru vismaz 2 stundas dienā (2022. gadā – 77,7%, 2018. gadā – 59,9%, 2013. gadā – 70,3%, 2010. gadā – 75,5%, 2006. gadā – 60,9%);
2. tiešs kontakts ar cilvēkiem, kuri nav darbinieki darba vietā – tādiem kā pircēji, pasažieri u.c. (2022. gadā – 74,9%, 2018. gadā – 75,8%);
3. ātru un svarīgu lēmumu pieņemšana (63,9%, šis riska faktors nav salīdzināmā dinamiskā, jo visās iepriekšējās aptaujās tika izmantots cits jautājumu formulējums – darbs ar sarežģītām, ātri mainīgām tehnoloģijām, ātru un svarīgu lēmumu pieņemšanu, kas 2022. gada aptaujā tika sadalīts 2 atsevišķos jautājumos);
4. darbs piespiedu pozā, piemēram, stāvus, sēdus (2022. gadā – 52,6%, 2018. gadā – 67,5%, 2013. gadā – 41,5%, 2010. gadā – 48,4%, 2006. gadā – 33,1%);
5. attālinātais darbs (2022. gadā – 51,8%, iepriekšējos pētījumos tika izmantots citāds riska faktora formulējums – “distances darbs”, bet tas ir salīdzināms ar 2022. gadu – 2018. gadā – 29,2%, 2013. gadā – 37,7%, 2010. gadā – 28,9%, 2006. gadā – 15,2%).

2022. gada aptaujas rezultātos redzams, ka samazinās ergonomisko faktoru nozīmība, jo piecu biežāk minēto riska faktoru vidū tikai viens riska faktors (darbs piespiedu pozā, piemēram, stāvus, sēdus) ir tieši saistīts ar ergonomiku. 2018. gada aptaujā piecu biežāko riska faktoru vidū darba devēji minēja arī vienveidīgas kustības, kas tiek veiktas, piemēram, plaukstu locītavā vai plecos (2018. gadā – 55,6%, 2022. gadā – 48,0%). 2022. gada aptaujā vēl divi riska faktori ir saistīti gan ar ergonomiku, gan ar psihoemocionālo darba vidi (darbs ar datoru un attālinātais darbs), bet vēl divi ir psihoemocionālie darba vides riska faktori (tiešs kontakts ar cilvēkiem, kuri nav darbinieki darba vietā – tādiem kā pircēji, pasažieri u.c., kā arī ātru un svarīgu lēmumu pieņemšana). Tas liecina, ka darba devēji arvien nopietnāk uztver darba vides riska faktorus, kas var ietekmēt nodarbināto mentālo veselību un labsajūtu. Pārējo darba vides riska faktoru izplatību pēc darba devēju domām iespējams aplūkot 1. pielikumā.

Nodarbināto aptauja

Pieci biežāk minētie darba vides riska faktori nodarbināto aptaujā 2022. gadā ir šādi:

1. ātru un svarīgu lēmumu pieņemšana (74,8%, šis riska faktors nav salīdzināmsā dinamiskā, jo visās iepriekšējās aptaujās tika izmantots cits jautājumu formulējums – darbs ar sarežģītām, ātri mainīgām

tehnoloģijām, ātru un svarīgu lēmumu pieņemšanu, kas 2022. gada aptaujā tika sadalīts 2 atsevišķos jautājumos);

2. tiešs kontakts ar cilvēkiem, kuri nav darbinieki Jūsu darba vietā – tādiem kā pircēji, pasažieri, audzēkņi, pacienti, klienti u.c. (2022. gadā – 65,9%, 2018. gadā – 60,9%, 2013. gadā – 63,9%, 2010. gadā – 75,4%, 2006. gadā – 63,8%);
3. liela darba slodze, daudz darba pienākumu (62,1%, dati salīdzināšanai dinamikā nav pieejami, jo šis ir jauns jautājums);
4. darbs ar datoru (2022. gadā – 60,4%, 2018. gadā – 53,0%, 2013. gadā – 44%, 2010. gadā – 42%, 2006. gadā – 35%);
5. darbs piespiedu pozā (2022. gadā – 60,2%, 2018. gadā – 75,1%, 2013. gadā – 59,2%, 2010. gadā – 70,2%, 2006. gadā – 63,8%).

Ja salīdzina darba devēju un nodarbināto piecus biežāk minētos darba vides riska faktorus, tad redzams, ka situācijas abās respondentu grupās ir ļoti līdzīga – atšķiras tikai viens no pieciem biežāk minētajiem riska faktoriem. Ja darba devēji ir minējuši attālināto darbu, tad nodarbinātie tā vietā piecu biežāko riska faktoru vidū ir minējuši lielu darba slodzi un daudz darba pienākumus, kas arī uzskatāms par psihoemocionālo riska faktoru. Kopumā tas liecina, ka arī nodarbinātie uzsver psihoemocionālās darba vides nozīmību. Pārējo darba vides risku izplatību atbilstoši nodarbināto aptaujas rezultātiem iespējams aplūkot 2. pielikumā.

Darba aizsardzības speciālistu aptauja

2022. gadā būtiskākie kaitīgie darba vides riska faktori, ar ko darba aizsardzības speciālisti sastopas uzņēmumos, kuros strādā, ir:

1. darbs piespiedu pozā, piemēram, stāvus, sēdus (2022. gadā – 89,7%, 2018. gadā – 89,1%, 2010. gadā – 89,0%, 2006. gadā – 93,0%);
2. smagu priekšmetu nešana vai celšana (2022. gadā – 78,6%, 2018. gadā – 81,6%, 2010. gadā – 76,7%, 2006. gadā – 69,8%);
3. psihoemocionālie riska faktori, piemēram, laika trūkums, nemaināms darba temps, garas darba stundas, stress (2022. gadā – 75,0%, 2018. gadā – 67,7%, 2010. gadā – 68,1%, 2006. gadā – 80,2%);
4. paaugstināts redzes sasprindzinājums t.sk. strādājot ar datoru (2022. gadā – 67,4%, 2018. gadā – 60,7%, 2010. gadā – 78,6%, 2006. gadā – 82,6%);
5. mehāniskas dabas riski, strādājot ar darba aprīkojumu (2022. gadā – 66,1%, 2018. gadā – 57,7%, 2010. gadā – 70,0%, 2006. gadā – 68,6%).

Arī DAS starp pieciem būtiskākajiem darba vides riska faktoriem, tāpat kā darba devēju un nodarbināto aptaujas pārstāvji, ierindo psihoemocionālos riska faktorus, kas ietver tādus faktorus kā laika trūkums, nemaināms darba temps, garas darba stundas, stress. Gan DAS, gan aptaujātie darba devēji un nodarbinātie kā vienu no pieciem būtiskākajiem riska faktoriem uzsver tādu fizisko riska faktoru kā darbu piespiedu pozā (stāvus, sēdus), tomēr, ja aptaujāto darba devēju un nodarbināto īpatsvars ir samazinājies, tad DAS īpatsvars nav būtiski mainījies (par iespējamiem šīs situācijas skaidrojumiem sīkāk lasīt tematiskajā pielikumā "Ergonomiskie darba vides riska faktori"). Aptaujātie DAS biežāk uzsver arī citus fiziskos riska faktorus, kā piemēram, smagu priekšmetu nešana vai celšana, mehāniskas dabas riski (strādājot ar darba aprīkojumu). Pārējo darba vides risku izplatību atbilstoši DAS aptaujas rezultātiem iespējams aplūkot 3. pielikumā.

Viens no skaidrojumiem, kāpēc tik būtiski atšķiras darba devēju un nodarbināto aptaujas dati no DAS aptaujas rezultātiem, ir saistīts ar atšķirīgu jautājumu formulējumu – gan darba devēju, gan nodarbināto aptaujas anketās psihoemocionālie darba vides riska faktori tika izdalīti vairākos riska faktoros (piemēram, laika trūkums, liela darba slodze, tiešs kontakts ar klientiem u.c.), bet DAS aptaujas anketā visi psihoemocionālie darba vides riska faktori bija iekļauti vienā jautājumā. Tas pēc būtības neļauj salīdzināt dažādu grupu respondentu viedokli, bet ļauj izvērtēt situācijas maiņu dinamikā katras konkrētās respondentu grupas ietvaros.

Tajā pašā laikā šādi pētījuma rezultāti liecina, ka DAS vēl lielāka uzmanība jāvelta psihoemocionālo darba vides riska faktoru novērtēšanai un preventīvo pasākumu īstenošanai, bet valstiski jāceļ DAS zināšanas šajā jomā (sīkāk skatīt tematisko pielikumu "Psihoemocionālie darba vides riska faktori").

Informētība par darba vides riska faktoriem

Darba devēju aptauja

Darba devējiem tika uzdots jautājums par kopējo nodarbināto skaitu viņu uzņēmumos, kuri ir pakļauti kaitīgajiem darba vides riska faktoriem (ķīmiskajiem, fizikālajiem, ergonomiskajiem, psihosociālajiem, traumatiskajiem u.c.), lūdzot to novērtēt procentos no kopējā nodarbināto skaita (1. tabula). Šī jautājuma galvenais mērķis ir nevis noskaidrot nodarbināto skaitu, kuri ir pakļauti darba vides riska faktoriem, bet gan darba devēja izpratni par darba vides riska faktoru klātbūtni darba vidē, jo faktiski nav tādu darba vietu/darba veidu, kuros uz nodarbināto neiedarbojas neviens riska faktors. Pat gadījumos, ja izdarīts viss, lai riska pakāpe būtu iespējami zema, pats kaitīgais riska faktors darba vidē tomēr pastāv, piemēram, pat nodrošinot, ka ķīmisko vielu koncentrācija darba vidē nepārsniedz aroda ekspozīcijas robežvērtību, ķīmiskā viela darba vides gaisā atrodas un nodarbinātie to ieelpo. Tāpat arī vadot autotransportu, ievērojot Ceļu satiksmes noteikumus, risks ciest ceļu satiksmes negadījumā vienalga pastāv.

1. tabula. Darba devēju īpatsvars pēc viņu domām par nodarbinātajiem, kas uzņēmumā ir pakļauti kaitīgajiem darba vides riska faktoriem, %

Nodarbināto īpatsvars	2006	2010	2013	2018	2022
100%	16,0	30,8	17,5	41,7	42,8
80–99%	6	5	6	5,4	5,2
60–79%	7	7	5	4,5	4,8
40–59%	10	11	8	5,3	5,3
Mazāk kā 40%	17	21	24	12,0	12,1
Kaut kādā mērā	56	75,8	60,5	68,9	70,2
Neviens nav pakļauts	43	24,0	37,5	28,0	27,6
Grūti pateikt	2	1	2	3,2	2,2

Piezīme: Nav pieejami precīzi dati par visiem atbilstošajiem variantiem no 2013., 2010. un 2006. gada pētījumiem

Bāze: visi respondenti, 2022. gadā n=1013, 2018. gadā n=1081, 2013. gadā n=1044, 2010. gadā n=1044, 2006. gadā n=1058

Avots: darba devēju aptauja

Kopumā situācija Latvijā 2022. gadā nav būtiski atšķirīga no situācijas 2018. gadā. Divas no problemātiskajām nozarēm, kurās darba devēji visbiežāk uzskata, ka neviens nodarbinātais nav pakļauts darba vides riskiem, ir tās pašas, kas minētas 2018. gadā:

- zivsaimniecība (2022. gadā – 41,2%, 2018. gadā – 42,3%, 2013. gadā – 57,9%, 2010. gadā – 38,6%);
- tekstilizstrādājumu un apģērba ražošana (2022. gadā – 40,8%, 2018. gadā – 36,6%, 2013. gadā – 40,8%, 2010. gadā – 35,2%).

Ja trešā problemātiskākā nozare 2018. gadā bija papīra un papīra izstrādājumu ražošana, poligrāfija un ierakstu reproducēšana (2018. gadā – 28,4%), tad 2022. gadā tā ir elektroenerģija, gāzes apgāde, siltumapgāde un gaisa kondicionēšana (2022. gadā – 40,5%).

Vēl joprojām līdzīgi kā iepriekšējos pētījumos “Darba apstākļi un riski Latvijā” (turpmāk – DARL) saglabājas tendence, ka, palielinoties uzņēmumā nodarbināto skaitam, samazinās darba devēju īpatsvars, kuri apgalvo, ka neviens nodarbinātais nav pakļauts kaitīgajiem darba vides riskiem, tomēr situācija uzņēmumos, kuros ir vairāk kā 11 darbinieki, ir kļuvusi līdzīgāka lielajiem uzņēmumiem, bet situācija mazos uzņēmumos nav mainījusies:

- 2022. gadā: 1–10 nodarbinātie – 30,0%, 11–49 nodarbinātie – 11,8%, 50–249 nodarbinātie – 5,8%, 250 un vairāk nodarbinātie – 4,4%;
- 2018. gadā: 1–10 nodarbinātie – 28,7%, 11–49 nodarbinātie – 23,6%, 50–249 nodarbinātie – 16,6%, 250 un vairāk nodarbinātie – 6,8%;
- 2013. gadā: 1–10 nodarbinātie – 42,0%, 11–49 nodarbinātie – 12,7%, 50–249 nodarbinātie – 5,8%, 250 un vairāk nodarbinātie – 4,1%;
- 2010. gadā: 1–10 nodarbinātie – 26,3%, 11–49 nodarbinātie – 13,1%, 50–249 nodarbinātie – 4,9%, 250 un vairāk nodarbinātie – 2,3%;
- 2006. gadā: 1–9 nodarbinātie – 49,3%, 10–49 nodarbinātie – 27,0%, 50–249 nodarbinātie – 19,9%, 250 un vairāk nodarbinātie – 13,5%.

Salīdzinot atbildes pēc uzņēmumu dibināšanas gada, sliktāk informēti par darba vides risku faktoriem ir darba devēji, kuru uzņēmums dibināts pēc 2016. gada – tas nozīmē, ka situācija salīdzinoši neseno dibinātajos uzņēmumos ir sliktāka nekā uzņēmumos, kuri darbojas jau ilgāku laiku:

- 2022. gadā: līdz 1990. gadam – 26,4%, 1991.–1995. gads – 23,7%, 1996.–2000. gads – 27,7%, 2001.–2005. – 22,1%, 2006.–2010. – 31,9%, no 2011.–2015. gads – 26,4%, 2016.–2020. gads – 47,0%, no 2021. gada – 66,3%;
- 2018. gadā: līdz 1990. gadam – 20,9%, 1991.–1995. gads – 30,3%, 1996.–2000. gads – 26,0%, 2001.–2005. – 33,5%, 2006.–2010. – 27,2%, no 2011. gada – 26,8%;
- 2013. gadā: līdz 1990. gadam – 18,5%, 1991.–1995. gads – 24,6%, 1996.–2000. gads – 40,5%, 2001.–2005. – 48,0%, 2006.–2010. – 42,1%, 2011.–2013. – 53,3%;
- 2010. gadā: līdz 1990. gadam – 35,3%, 1991.–1995. gads – 19,8%, 1996.–2000. gads – 23,8%, 2001.–2005. – 24,8%, 2006.–2010. – 27,7%;
- 2006. gadā: līdz 1990. gadam – 33,0%, 1991.–1995. gads – 28,5%, 1996.–2000. gads – 44,0%, 2001.–2005. – 45,9%.

Situācija atšķiras dažādās Valsts darba inspekcijas reģionālajās pārraudzības teritorijās:

- Rīgas RVDI: 2022. gadā – 29,8%, 2018. gadā – 29,2%, 2013. gadā – 42,1%, 2010. gadā – 26,3%;
- Kurzemes RVDI: 2022. gadā – 28,8%, 2018. gadā – 17,8%, 2013. gadā – 29,4%;
- Zemgales RVDI: 2022. gadā – 26,6%, 2018. gadā – 22,8%, 2013. gadā – 33,5%;
- Latgales RVDI: 2022. gadā – 24,3%, 2018. gadā – 28,0%, 2013. gadā – 15,1%, 2010. gadā – 27,2%;
- Vidzemes RVDI: 2022. gadā – 18,7%, 2018. gadā – 39,1%, 2013. gadā – 35,2%, 2010. gadā – 27,4%.

Līdzīgi kā 2018. gadā, arī 2022. gadā katrs trešais darba devējs, kurš aptaujā minējis, ka darba vide pilnībā atbilst Darba aizsardzības likuma prasībām, atzīmēja arī, ka neviens nodarbinātais uzņēmumā nav pakļauts darba vides risku faktoriem (2022. gadā – 32,4%, 2018. gadā – 34,3%, 2013. gadā – 41,7%, 2010. gadā – 31,0%, 2006. gadā – 58,1%). Šādi pētījuma rezultāti apstiprina secinājumu, ka daļa darba devēju neizprot darba aizsardzības prasību mērķi – aizsargāt nodarbināto no iespējamās darba vides risku faktoru iedarbības (neapzinoties darba vides risku faktoru esamību darba vidē, darba devēji neapzinās nepieciešamību veikt darba aizsardzības pasākumus, bet uzskata, ka viņu uzņēmums atbilst darba aizsardzības prasībām).

Normatīvo aktu prasību ievērošana uzņēmumos

Veiktais darba vides riska novērtējums

Darba devēju aptauja

2022. gada aptaujā ievērojami samazinājies to darba devēju īpatsvars, kas minējuši, ka viņu uzņēmumā/iestādē darba vides riska novērtējums ir veikts pilnā apjomā, bet pieaudzis to darba devēju īpatsvars, kas daļēji veikuši darba vides riska novērtējumu (2. tabula). Domājams, ka tas saistīts ar COVID-19 pandēmijas ietekmi, kad daļa uzņēmumu atradās dīkstāvē. Tomēr joprojām gandrīz katrs otrais darba devējs aptaujā atzīst, ka šāds pasākums nav veikts, kas ir satraucoša tendence, jo situācija kopš 2018. gada nav mainījusies, bet prasība darba devējiem ne retāk kā reizi gadā veikt darba vides riska novērtējumu Latvijā ir spēkā jau vairāk nekā 20 gadus.

2. tabula. Darba devēju īpatsvars, kas norādījuši, ka pēdējā gada laikā veikuši darba vides riska novērtējumu, %

Cik lielā mērā/gads	2006	2010	2013	2018	2022
Ir veikts pilnā apjomā	22,1	31,4	28,5	41,9	32,5
Ir veikts daļēji	21,5	15,3	18,8	9,0	18,7
Nav veikts	54,8	50,5	48,6	43,2	44,9
Grūti pateikt/NA	1,6	2,8	4,1	5,8	3,9

Bāze: visi respondenti, 2022. gadā n=1013, 2018. gadā n=1081, 2013. gadā n=1044, 2010. gadā n=1044, 2006. gadā n=1058

Avots: darba devēju aptauja

Visos pētījumos DARL vērojams, ka mikro uzņēmumos, kuros strādā līdz 10 nodarbinātajiem, darba devēji visbiežāk minējuši, ka darba vides riska novērtējums nav veikts (3. tabula). Tomēr atšķirībā no citiem pētījumiem, 2022. gadā nebija novērojama tik izteikta tendence – jo lielāks uzņēmums, jo lielāka iespējamība, ka tas būs veicis darba vides riska novērtējumu pilnībā. Kopumā veiktās aptaujas uzrāda pozitīvu dinamiku uzņēmumu grupā ar 11–49 darbiniekiem, bet pasliktinājumu mikrouzņēmumu grupā. Domājams, ka tas saistāms ar vairākiem cēloņiem, piemēram, COVID-19 pandēmijas ietekmi, kad mikrouzņēmumu darbiniekiem vajadzēja fokusēties uz sava biznesa saglabāšanu. Tāpat iespējams, ka daļa šīs uzņēmumu grupas darba devēju uzskata, ka darba vides riska novērtējums nav jāveic katru gadu, bet pietiek ar atzīmi uz iepriekšējos gados sagatavotajiem dokumentiem.

3. tabula. Darba devēju īpatsvars, kas pēdējā gada laikā veikuši darba vides riska novērtējumu atkarībā no uzņēmumā nodarbināto skaita, %

Darba vides riska novērtējums/ Nodarbināto skaits	1–10	11–49	50–249	Vairāk par 250
2022				
Ir veikts pilnā apjomā	26,6	76,6	68,9	70,2
Ir veikts daļēji	18,9	15,7	24,8	27,6
Nav veikts	50,4	6,1	2,1	0,7
Grūti pateikt/NA	4,1	1,6	4,2	1,5

Darba vides riska novērtējums/ Nodarbināto skaits	1–10	11–49	50–249	Vairāk par 250
2018				
Ir veikts pilnā apjomā	39,7	66,0	69,1	83,6
Ir veikts daļēji	8,8	15,8	5,7	12,4
Nav veikts	46,0	9,6	6,5	0,0
Grūti pateikt/NA	5,5	8,5	18,7	4,0
2013				
Ir veikts pilnā apjomā	22,3	67,6	36,2	36,2
Ir veikts daļēji	18,7	19,0	20,6	20,6
Nav veikts	54,8	8,6	0,0	0,0
Grūti pateikt/NA	4,2	4,8	3,2	3,2
2010				
Ir veikts pilnā apjomā	27,0	54,8	65,2	55,2
Ir veikts daļēji	14,5	18,6	24,4	26,3
Nav veikts	55,7	23,5	9,4	9,1
Grūti pateikt/NA	2,8	3,2	1,0	9,3
2006				
Ir veikts pilnā apjomā	15,2	39,3	49,0	54,7
Ir veikts daļēji	17,5	32,0	36,3	36,8
Nav veikts	65,7	26,8	13,3	5,0
Grūti pateikt/NA	1,5	1,8	1,4	3,5

Bāze: visi respondenti, 2022. gadā n=1013, 2018. gadā n=1081, 2013. gadā n=1044, 2010. gadā n=1044, 2006. gadā n=1058

Avots: darba devēju aptauja

Nozares, kurās, spriežot pēc darba devēju sniegtajām atbildēm 2022. gada aptaujas laikā, visbiežāk darba vides riska novērtējums veikts pilnībā, ir:

- pārtikas produktu un dzērienu ražošana (2022. gadā – 61,8%);
- elektroenerģija, gāzes apgāde, siltumapgāde un gaisa kondicionēšana (2022. gadā – 54,4%, 2018. gadā – 59,8%);
- ūdens apgāde; notekūdeņu, atkritumu apsaimniekošana un sanācija (2022. gadā – 51,7%, 2018. gadā – 58,7%, 2013. gadā – 50,1%).

Problemātiskās nozares, kurās 2022. gadā retāk veikts riska novērtējums pilnībā, ir:

- zivsaimniecība (2022. gadā – 13,8%, 2018. gadā – 32,6%, 2013. gadā – 26,4%);
- tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošana (2022. gadā – 23,2%, 2018. gadā – 31,4%);
- metālu, gatavo metālizstrādājumu ražošana, izņemot mašīnas un iekārtas (2022. gadā – 27,0%).

Situācija ievērojami uzlabojusies papīra un papīra izstrādājumu ražošanas, poligrāfija un ierakstu reproducēšanas nozarē, jo 2018. gadā šī nozare bija starp trīs sliktākajām, bet 2022. gadā – kā labākā.

Līdzīgi kā 2018. gadā, arī 2022. gadā visbiežāk to, ka darba vides riska novērtējums nav veikts, minējuši darba devēji no privātā sektora, turklāt, ja situācija dinamikā valsts sektorā ir uzlabojusies, tad privātajā sektorā nav būtiski mainījusies:

- valsts sektorā: 2022. gadā – 16,2%, 2018. gadā – 33,5%, 2013. gadā – 17,0%, 2010. gadā – 10,2%, 2006. gadā – 28,5%;
- privātajā sektorā: 2022. gadā – 45,3%, 2018. gadā – 43,6%, 2013. gadā – 50,7%, 2010. gadā – 49,6%, 2006. gadā – 56,0%;
- sabiedriskajās organizācijās: 2022. gadā – 10,7%, 2018. gadā – 16,7%, 2013. gadā – 37,8%, 2010. gadā – 81,3%, 2006. gadā – 52,7%.

Atbilstoši reģionālajam sadalījumam 2022. gadā vērojams, ka pastāv atšķirības dažādos reģionos. Vislabākā situācija novērojama Latgales RVDI (30,9%), bet visliktākā – Rīgas RVDI pārraudzības teritorijās (47,4%):

- 2022. gadā: Rīgas RVDI – 47,4%, Kurzemes RVDI – 46,1%, Zemgales RVDI – 44,0%, Vidzemes RVDI – 42,2%, Latgales RVDI – 30,9%;
- 2018. gadā: Rīgas RVDI – 46,5%, Vidzemes RVDI – 45,8%, Zemgales RVDI – 40,3%, Kurzemes RVDI – 39,4%, Latgales RVDI – 34,5%;
- 2013. gadā: Zemgales RVDI – 53,1%, Rīgas RVDI – 52,9%;
- 2010. gadā: Rīgas RVDI – 56,7%.

Rezultāti liecina, ka darba devēji, kuri nav nevienas organizācijas biedri, biežāk nekā tie, kuri iesaistās kādas organizācijas darbībā, nav veikuši darba vides riska novērtējumu. Ja 2018. gadā bija vērojama pozitīva tendence – šādu uzņēmumu īpatsvars dinamikā pa gadiem samazinājās, tad 2022. gadā šādu darba devēju īpatsvars nebija būtiski mainījies:

- Latvijas Darba devēju konfederācijas (turpmāk – LDDK) biedri: 2022. gadā – 22,2%, 2018. gadā – 15,0%, 2013. gadā – 29,6%, 2010. gadā – 24,8%;
- Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras (turpmāk – LTRK) biedri: 2022. gadā – 29,9%, 2018. gadā – 37,3%;
- nozaru asociāciju biedri: 2022. gadā – 30,8%, 2018. gadā – 26,0%;
- nav nevienas darba devēju organizācijas biedri: 2022. gadā – 47,2%, 2018. gadā – 46,1%, 2013. gadā – 50,9%, 2010. gadā – 53,4%.

Liela daļa darba devēju, kuri atbildējuši, ka viņu uzņēmumu darba vide pilnībā atbilst Darba aizsardzības likuma prasībām (10 ballu skalā snieguši novērtējumu 9 vai 10 punkti), minējuši, ka darba vides riska novērtējums tomēr nav veikts. Turklāt kopš iepriekšējā pētījuma situācija nav mainījusies (2022. gadā – 42,0%, 2018. gadā – 42,3%, 2013. gadā – 45,6%, 2010. gadā – 47,1%, 2006. gadā – 49,7%), neskatoties uz to, ka Latvijā tiek organizēti neskaitāmi bezmaksas semināri darba aizsardzības jomā un Valsts darba inspekcijas (turpmāk – VDI) īstenotā ESF projekta ietvaros uzņēmējiem ir pieejams bezmaksas atbalsts darba vides sakārtošanai. Kopumā jāsecina, ka darba devējiem vēl joprojām nav pilnīgas izpratnes par daudzus gadus Latvijā spēkā esošām darba aizsardzības prasībām un darba devēju pienākumiem darba aizsardzības jomā.

Nodarbināto aptauja

Nodarbināto aptaujā gandrīz puse respondentu apgalvoja, ka darba devējs bija nodrošinājis darba vides riska faktoru novērtēšanu (2022. gadā – 45,6%, 2018. gadā – 28,6%, 2013. gadā – 21,1%, 2010. gadā – 14,0%, 2006. gadā – 13,2%), un šāds rezultāts ir būtiski labāks nekā 2018. gada pētījumā. Nodarbināto aptaujas rezultāti liecina, ka visbiežāk darba devējs darba vides riska faktoru novērtējumu veicis tādās nozarēs kā:

- elektroenerģija, gāzes apgāde, siltumapgāde un gaisa kondicionēšana (2022. gadā – 71,0%, 2018. gadā – 41,3%, 2013. gadā – 41,0%, 2006. gadā – 38,9%);

- ūdens apgāde, notekūdeņu, atkritumu apsaimniekošana un sanācija (2022. gadā – 62,3%, 2018. gadā – 40,6%, 2013. gadā – 19,2%, 2010. gadā – 8,0%);
- ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde (2022. gadā – 62,3%, 2018. gadā – 20,2%, 2013. gadā – 32,9%, 2010. gadā – 44,1%, 2006. gadā – 46,0%) – šī nozare iepriekšējā pētījumā bija starp trīs sliktākajām.

Savukārt nozares, kurās saskaņā ar nodarbināto aptaujas rezultātiem darba devēji darba vides riska faktoru novērtējumu nodrošinājuši visretāk, ir:

- tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošana (2022. gadā – 30,2%, 2018. gadā – 21,8%, 2010. gadā – 2,2%);
- veselība un sociālā aprūpe (2022. gadā – 37,4%);
- papīra un papīra izstrādājumu ražošana, poligrāfija un ierakstu reproducēšana (2022. gadā – 34,4%).

2022. gadā starp dzimumiem ir novērojama neliela atšķirība, turklāt tā ir līdzīga visos iepriekšējos pētījumos novērotajai tendencei – vīrieši biežāk kā sievietes bija minējuši, ka uzņēmumos, kur viņi strādā, nodrošina darba vides riska faktoru novērtējumu (vīrieši: 2022. gadā – 47,4%, 2018. gadā – 29,9%, 2013. gadā – 25,8%, 2010. gadā – 20,3%, 2006. gadā – 16,5%; sievietes: 2022. gadā – 44,4%, 2018. gadā – 27,6%, 2013. gadā – 17,2%, 2010. gadā – 9,6%, 2006. gadā – 10,6%).

2022. gadā, līdzīgi kā iepriekšējos pētījumos DARL, to respondentu īpatsvars, kuru uzņēmumā darba devējs nodrošinājis darba vides riska novērtējumu, būtiski neatšķiras atkarībā no nodarbināto vecuma (2022. gadā: 18–24 gadi – 42,5%, 25–34 gadi – 47,7%, 35–44 gadi – 45,8%, 45–54 gadi – 47,6%, 55–74 gadi – 43,2%, 2018. gadā: 18–24 gadi – 26,6%, 25–34 gadi – 30,4%, 35–44 gadi – 28,4%, 45–54 gadi – 28,2%, 55–74 gadi – 27,9%).

Līdzīgi kā iepriekšējos pētījumos, arī 2022. gadā tie respondenti, kuri ieguvuši augstāko izglītību, biežāk norādīja, ka darba devējs viņu uzņēmumā nodrošinājis darba vides riska novērtējumu:

- 2022. gadā: pamatzglītība – 36,8%, vidējā izglītība – 46,0%, augstākā izglītība – 46,5%;
- 2018. gadā: sākumskola, nepabeigta pamatzglītība – 16,2%, pamatzglītība – 14,1%, vidējā – 19,7%, profesionālā vidējā – 28,0%, augstākā – 35,6%;
- 2013. gadā: sākumskola, nepabeigta pamatzglītība – 14,2%, pamatzglītība – 15,3%, vidējā – 18,6%, profesionālā vidējā – 20,6%, augstākā – 24,8%;
- 2010. gadā: sākumskola, nepabeigta pamatzglītība – 22,0%, pamatzglītība – 8,7%, vidējā – 11,0%, profesionālā vidējā – 14,1%, augstākā – 18,7%;
- 2006. gadā: sākumskola, nepabeigta pamatzglītība – 8,6%, pamatzglītība vai nepabeigta vidējā – 9,7%, vidējā – 12,0%, vidējā speciālā – 12,8%, augstākā izglītība – 16,4%.

Pēc nodarbināto domām, biežāk darba vides riska faktoru novērtēšanu veikuši darba devēji no valsts sektora, un arī šie rezultāti ir līdzīgi iepriekšējā pētījuma rezultātiem:

- valsts sektorā: 2022. gadā – 48,9%, 2018. gadā – 34,3%, 2013. gadā – 23,1%, 2010. gadā – 16,2%, 2006. gadā – 18,7%;
- privātajā sektorā: 2022. gadā – 44,3%, 2018. gadā – 26,0%, 2013. gadā – 20,1%, 2010. gadā – 13,5%, 2006. gadā – 10,3%;
- sabiedriskajās organizācijās: 2022. gadā – 33,5%, 2018. gadā – 15,7%, 2013. gadā – 14,6%, 2010. gadā – 10,5%, 2006. gadā – 9,9%.

Palielinoties nodarbināto skaitam uzņēmumā, palielinās arī respondentu īpatsvars, kas minējuši, ka darba devējs ir nodrošinājis darba vides riska novērtēšanu:

- 2022. gadā: 1–10 nodarbinātie – 38,5%, 11–49 nodarbinātie – 42,3%, 50–249 nodarbinātie – 49,8%, 250 un vairāk nodarbināto – 54,2%;
- 2018. gadā: 1–10 nodarbinātie – 21,0%, 11–49 nodarbinātie – 23,4%, 50–249 nodarbinātie – 36,1%, 250 un vairāk nodarbināto – 45,7%;

- 2013. gadā: 1–10 nodarbinātie – 11,3%, 11–49 nodarbinātie – 21,9%, 50–249 nodarbinātie – 24,6%, 250 un vairāk nodarbināto – 31,8%;
- 2010. gadā: 1–10 nodarbinātie – 12,1%, 11–49 nodarbinātie – 23,0%, 50–249 nodarbinātie – 19,8%, 250 un vairāk nodarbināto – 31,4%;
- 2006. gadā: 1–9 nodarbinātie – 6,9%, 10–49 nodarbinātie – 12,1%, 50–249 nodarbinātie – 16,1%, 250 un vairāk nodarbināto – 20,6%.

Salīdzinot 2022. gada aptaujāto nodarbināto atbildes pa reģioniem, secināms, ka pastāv būtiskas atšķirības – visbiežāk darba vides riska novērtējums veikts to respondentu uzņēmumos, kas atrodas Kurzemes RVDI uzraudzības teritorijā (61,9%), bet vismazāk – Latgales RVDI uzraudzības teritorijās (37,7%). Pārējos reģionos konstatēts šāds respondentu īpatsvars, kas norādījuši uz darba vides riska novērtējuma veikšanu – Rīgas RVDI – 43,8%, Zemgales RVDI – 48,7%, Vidzemes RVDI – 40,3%. Šādi rezultāti būtiski atšķiras no darba devēju aptaujas, kur Latgales RVDI uzraudzības teritorijā (30,9%) situācija novērtēta kā labākā.

Darba vides riska novērtējuma veicēji

Darba devēju viedoklis

Darba devējiem, kuru uzņēmumos ir veikts darba vides riska novērtējums, tika jautāts, kurš viņu uzņēmumā/iestādē veica darba vides riska novērtējumu. 4. tabulā redzams, ka kopumā 2022. gadā situācija ir ļoti līdzīga 2018. gadā konstatētajai, tikai nedaudz ir turpinājies samazināties tādu respondentu īpatsvars, kas minējuši, ka darba vides riska novērtējumu veicis uzņēmuma darba aizsardzības speciālists (atšķirība 6,4 procentpunkti). Aptuveni līdzvērtīgs darba devēju īpatsvars visos pētījumos DARL kopš 2010. gada (kad tika nedaudz mainīti atbilžu varianti) paši veic darba vides riska novērtējumu.

4. tabula. Darba devēju īpatsvars, kas nosaukuši darba vides riska novērtējuma veicēju savā uzņēmumā, %

Darba vides riska novērtējuma veicēji	2006	2010	2013	2018	2022
Pats darba devējs	*	51,0	45,0	51,0	49,6
Darba aizsardzības speciālists	65,0	35,0	33,0	23,9	17,5
Darba aizsardzības daļa	2,0	1,0	0,3	1,7	0,6
Kompetents speciālists darba aizsardzības jautājumos kā ārpakalpojuma sniedzējs	17,0	20,0	22,0	28,8	30,3
Kompetenta institūcija darba aizsardzības jautājumos	18,0	21,0	14,0	10,2	9,6
Cits	4,0	0,1	0,4	2,2	1,6

*Piezīmes: iespējamās vairākas atbildes; * dati nav pieejami*

Bāze: respondenti, kuru uzņēmumā ir veikts darba vides riska novērtējums, 2022. gadā n=642, 2018. gadā n=551, 2013. gadā n=659, 2010. gadā n=621, 2006. gadā n=576

Avots: darba devēju aptauja

Mazajos uzņēmumos visbiežāk vērojama situācija, kurā darba vides riska novērtējumu veic paši darba devēji. Būtiskas izmaiņas ir skārušas uzņēmumus, kuros ir 11–49 nodarbinātie – šajos uzņēmumos būtiski mazāk darba devēju ir norādījuši, ka paši veikuši darba vides riska novērtēšanu:

- 2022. gadā: 1–10 nodarbinātie – 59,3%, 11–49 nodarbinātie – 18,8%, 50–249 nodarbinātie – 3,1%, 250 un vairāk nodarbināto – 7,5%;
- 2018. gadā: 1–10 nodarbinātie – 60,7%, 11–49 nodarbinātie – 43,2%, 50–249 nodarbinātie – 17,3%, 250 un vairāk nodarbināto – 3,4%;

- 2013. gadā: 1–10 nodarbinātie – 55,9%, 11–49 nodarbinātie – 14,9%, 50–249 nodarbinātie – 12,0%, 250 un vairāk nodarbināto – 3,8%;
- 2010. gadā: 1–10 nodarbinātie – 61,8%, 11–49 nodarbinātie – 26,1%, 50–249 nodarbinātie – 6,1%, 250 un vairāk nodarbināto – 0,2%;
- 2006. gadā: 1–9 nodarbinātie – 76,1%, 10–49 nodarbinātie – 31,6%, 50–249 nodarbinātie – 13,0%, 250 un vairāk nodarbināto – 5,5%.

No kompetento institūciju un kompetento speciālistu saņemto pakalpojumu struktūra

Darba devēju viedoklis

Lai novērtētu saņemto pakalpojumu struktūru, tiem darba devējiem, kas aptaujas laikā norādīja, ka viņiem ir noslēgts līgums ar kompetentu institūciju vai kompetentu speciālistu darba aizsardzības jautājumos (kā ārpalpojums), tika uzdots jautājums, kādus darba aizsardzības pakalpojumus viņi, galvenokārt, ir saņēmuši no pakalpojumu sniedzējiem. Kompetento speciālistu un institūciju sniegtie pakalpojumi 2022. gadā lielākoties izmantoti, lai veiktu darba vides riska novērtējumu, turklāt dinamikā darba devēju īpatsvars, kas to minējuši, ir turpinājis palielināties (5. tabula). Pakāpeniski kopš 2006. gada turpina samazināties to darba devēju īpatsvars, kas izmantojuši kompetento speciālistu un institūciju nodrošināto darba vides iekšējā uzraudzību. Būtiski arī uzsvērt pētījuma rezultātus attiecībā uz laboratorisko mērījumu veikšanu – kopš iepriekšējā pētījuma par aptuveni 10 procentpunktiem samazinājos to darba devēju īpatsvars, kas norādījuši, ka veikuši laboratoriskos mērījumus. Šādus rezultātus var skaidrot ar COVID-19 pandēmijas ietekmi, kad daudzos uzņēmumos tika ierobežota svešu personu / apmeklētāju iekļūšana uzņēmuma teritorijā. Lielākais respondentu pieaugums novērojams šādās pakalpojumu grupās:

- padomi nepieciešamajiem preventīvajiem pasākumiem – pieaugums par 15,4 procentpunktiem;
- nodarbināto veselības pārbaūžu organizācija – pieaugums par 14,6 procentpunktiem;
- padomi par vispārējās arodveselības aprūpes un darba drošības jautājumiem – pieaugums par 13,5 procentpunktiem;
- padomi par darba apģērba un individuālo aizsardzības līdzekļu izvēli – pieaugums par 5 procentpunktiem.

Kopumā secināms, ka pieaugums raksturīgs tādās pakalpojumu grupās, kas vairāk raksturojamas kā konsultatīvais atbalsts (piemēram, padomi, kā uzlabot darba apstākļus) nevis minimālo normatīvo aktu prasību izpilde (piemēram, darba vides riska novērtējuma dokumentu sagatavošana). Šīs izmaiņas vērtējamas pozitīvi, jo liecina par darba devēju vēlēšanos novērst darba vides riska faktoros un pēc būtības uzlabot darba apstākļus, nevis formāli nodrošināt normatīvo aktu prasību izpildi.

5. tabula. Darba devēju īpatsvars pēc viņu viedokļa par kompetento institūciju vai speciālistu sniegto darba aizsardzības pakalpojumu struktūru, %

Pakalpojums	2006	2010	2013	2018	2022
Darba vides riska novērtējums	73,3	78,6	79,1	83,8	87,9
Darba aizsardzības instrukciju izstrāde	69,9	83,8	86,5	75,0	79,7
Padomi nepieciešamajiem preventīvajiem pasākumiem	79,0	73,5	66,9	61,0	76,4
Palīdzība darbinieku instruktāžā un apmācībā	51,3	81,0	78,8	74,2	66,4
Darba vides iekšējā uzraudzība	65,8	63,4	62,8	59,5	55,3

Pakalpojums	2006	2010	2013	2018	2022
Padomi par vispārējās arodveselības aprūpes un darba drošības jautājumiem	52,7	59,2	56,7	37,0	50,5
Nodarbināto veselības pārbaužu organizācija	29,6	33,4	49,9	31,2	45,8
Padomi par darba aprikojuma izvēli un lietošanu	38,8	35,7	40,7	36,7	37,1
Padomi par darba apģērba un individuālo aizsardzības līdzekļu izvēli	29,6	40,6	39,8	30,8	35,8
Padomi nodarbināto veselības veicināšanas jomā	*	*	*	24,6	22,4
Atzinums par neatbilstību darba aizsardzības tiesību aktu prasībām	22,3	29,1	34,3	20,1	21,0
Laboratorisko mērījumu veikšana	34,5	18,5	35,7	28,1	19,5

Piezīme: * – šāds atbildes variants nebija iekļauts aptaujā

Bāze: respondenti, kuru uzņēmumiem ir noslēgts līgums ar kompetentu institūciju/speciālistu darba aizsardzībā, 2022. gadā n=369, 2018. gadā n=348, 2013. gadā n=244, 2010. gadā n=217, 2006. gadā n=75

Avots: darba devēju aptauja

2022. gadā tāpat kā iepriekšējos pētījumos biežāk kompetentu institūciju vai speciālistu palīdzība, lai veiktu darba vides riska novērtējumu, izmantota lielākos uzņēmumos:

- 2022. gads: 1–10 nodarbinātie – 84,2%, 11–49 nodarbinātie – 96,1%, 50–249 nodarbinātie – 97,5%, 250 un vairāk nodarbināto – 100,0%;
- 2018. gads: 1–10 nodarbinātie – 82,4%, 11–49 nodarbinātie – 87,4%, 50–249 nodarbinātie – 99,0%, 250 un vairāk nodarbināto – 99,6%;
- 2013. gads: 1–10 nodarbinātie – 72,4%, 11–49 nodarbinātie – 97,1%, 50–249 nodarbinātie – 98,8%, 250 un vairāk nodarbināto – 100,0%;
- 2010. gads: 1–10 nodarbinātie – 75,6%, 11–49 nodarbinātie – 84,7%, 50–249 nodarbinātie – 96,8%, 250 un vairāk nodarbināto – 100,0%;
- 2006. gads: 1–9 nodarbinātie – 67,5%, 10–49 nodarbinātie – 81,4%, 50–249 nodarbinātie – 79,0%, 250 un vairāk nodarbināto – 60,9%.

Nodarbināto iesaistīšanās darba vides riska novērtēšanā

Darba devēju viedoklis

Vaicājot darba devējam, vai darba vides riska novērtēšanā tika iesaistīts arī kāds cits no uzņēmuma, visbiežāk respondenti atbildējuši, ka papildus neviens nav piedalījies (6. tabula). Šādi rezultāti uzskatāmi par neapmierinošiem, ņemot vērā, ka Darba aizsardzības likumā kā viena no prasībām ir minēta konkrētā nodarbinātā un uzņēmuma uzticības personas iesaiste darba vides riska novērtēšanas procesā.

6. tabula. Darba devēju īpatsvars, nosaucot darba vides riska novērtēšanā iesaistītās puses, %

Iesaistītā persona/gads	2006	2010	2013	2018	2022
Papildus neviens nepiedalījās	31	44,2	37,1	38,5	42,9
Konkrētais nodarbinātais, kurš strādā attiecīgajā darba vietā	40	33,1	32,8	28,0	30,4
Cits	7	3	0,4	7,0	10,0

Iesaistītā persona/gads	2006	2010	2013	2018	2022
Nodarbināto uzticības personas	9	7,1	8,0	19,4	9,5
Gan nodarbināto uzticības personas, gan konkrētais nodarbinātais	8	7	16,0	3,9	4,6
Grūti pateikt/NA	2	2	0,0	3,3	0,6

Piezīme: nav pieejami precīzi dati par visiem atbilstošajiem variantiem no 2013., 2010. un 2006. gada pētījumiem

Bāze: darba devēji, kuru uzņēmumā ir veikts darba vides riska novērtējums, 2022. gads n=643, 2018. gadā n=609, 2013. gadā n=659, 2010. gadā n=621, 2006. gadā n=576

Avots: darba devēju aptauja

Kopumā pētījuma rezultāti attiecībā uz darbinieku iesaisti darba vides riska novērtēšanā ir pasliktinājusies, jo ir pieaudzis to darba devēju īpatsvars, kas norādījuši, ka papildus neviens nav piedalījies darba vides riska novērtēšanā. Šādus rezultātus, iespējams, var skaidrot ar ierobežojumiem pulcēties COVID-19 pandēmijas apstākļos, kas ir liedzis piedalīties nodarbināto uzticības personām. No otras puses būtiski ir pieaugusi citu speciālistu piedalīšanās (starp šādiem speciālistiem respondenti ir minējuši struktūrvienības vadītājus, uzņēmuma vadītājus, īpašniekus, grāmatvežus, personāla speciālistus, inženierus, darba aizsardzības speciālistus), kas liecina, ka iesaistīto personu skaitam nav bijusi būtiska nozīme. Tādējādi, iespējams, darba devēji neizjūt nodarbināto pārstāvniecības pievienotās vērtības nozīmi darba aizsardzības sistēmas darbībā.

2022. gadā ir pilnībā nomainījušās nozares, kurās darba vides riska novērtēšanā papildus neviens nav piedalījies. Ja 2018. gadā šāda situācija visbiežāk tika novērota būvniecībā (40,3%), apstrādes rūpniecībā (39,8%) un metālu, gatavo metālizstrādājumu ražošanā (36,5%), tad 2022. gadā tās bija šādas nozares:

- zivsaimniecība – 66,3%;
- metālu, gatavo metālizstrādājumu ražošana, izņemot mašīnas un iekārtas – 63,7%;
- veselība un sociālā aprūpe – 46,5%.

Darbinieku neiesaistīšanās darba vides riska novērtēšanā ir biežāka mazajos uzņēmumos, turklāt šajos uzņēmumos situācija ir būtiski pasliktinājusies (2022. gadā: 1–10 nodarbinātie – 49,9%, 11–49 nodarbinātie – 19,1%, 50–249 nodarbinātie – 15,9%, 250 un vairāk nodarbinātie – 15,1%, 2018. gadā: 1–10 nodarbinātie – 39,8%, 11–49 nodarbinātie – 38,7%, 50–249 nodarbinātie – 22,7%, 250 un vairāk nodarbinātie – 7,3%). Visbiežāk uzticības personas vai nodarbināto pārstāvja un nodarbinātā, kurš pārzina konkrēto darba vietu, neiesaistīšanu riska novērtēšanā atzīst darba devēji no privātā sektora, tomēr jāuzsver, ka situācija ir būtiski pasliktinājusies valsts sektorā (2022. gadā: valsts sektorā – 23,5%, privātajā sektorā – 43,4%, sabiedriskajās organizācijās – 0,0%, 2018. gadā: valsts sektorā – 10,3%, privātajā sektorā – 39,5%, sabiedriskajās organizācijās – 0,0%). Domājams, ka kopumā šādi rezultāti saistāmi ar lielu nodarbināto skaitu, kas COVID-19 pandēmijas apstākļos darbu veica attālināti, bet darba vides riska novērtēšana attālinātajās darba vietās ir bijis liels izaicinājums darba devējiem (sīkāk skatīt tematisko pielikumu "Attālinātais darbs").

Darba aizsardzības speciālistu aptauja

Jautājums par to, kas piedalās darba vides riska novērtēšanā tika uzdots DAS, kas strādā kompetentajā institūcijā, sniedz kompetentā speciālista pakalpojumus vai strādā uzņēmumā/ iestādē par vienīgo vai vienu no DAS vai vairākos uzņēmumos par DAS. Salīdzinot rezultātus dinamiskā, redzams, ka joprojām visbiežāk darba vides riska novērtēšanā piedalās konkrētais nodarbinātais, kurš strādā attiecīgajā darba vietā, kā arī darba devēja pārstāvis/-ji (7. tabula). Toties, ja atbildes tiek salīdzinātas ar darba devēju aptaujas rezultātiem, redzams, ka ievērojami lielāks DAS īpatsvars atzīmē, ka nodarbinātais, kurš strādā attiecīgajā darba vietā, ir bijis iesaistīts novērtēšanā. Šādus pētījuma rezultātus var skaidrot ar faktu, ka DAS aptaujā piedalījās tikai DAS ar augstāko izglītību (t.i. kvalificēti speciālisti), kuri novērtēja savu personīgo pieredzi, savukārt, darba devēji savas atbildes sniedza par visiem gadījumiem, kad darba vides riska novērtējums veikts – t.sk. speciālisti ar pamatzglītību darba aizsardzībā vai paši darba devēji, t.sk. bez izglītības darba aizsardzībā.

7. tabula. Darba aizsardzības speciālistu īpatsvars, atzīmējot darba vides riska novērtēšanā iesaistītās puses, %

Iesaistītā persona	2006	2010	2018	2022
Konkrētais nodarbinātais, kurš strādā attiecīgajā darba vietā	74,4	83,9	75,8	74,0
Darba devēja pārstāvis/-ji	48,8	59,1	68,0	56,4
Nodarbināto uzticības personas	23,3	23,8	33,5	29,4
Cits	11,6	10,9	7,7	4,4
Neviens nepiedalījās	7,0	2,1	0,5	3,9
Grūti pateikt/NA	2,3	0,5	0,5	0,0

Bāze: DAS, kas strādā kompetentajā institūcijā, sniedz kompetentā speciālista pakalpojumus vai strādā uzņēmumā/ iestādē par vienīgo vai vienu no DAS vai vairākos uzņēmumos par DAS, 2022. gadā n= 202, 2018. gadā n=194, 2010. gadā n=193, visi darba aizsardzības speciālisti 2006. gadā n=86

Avots: darba aizsardzības speciālistu aptauja

Nodarbināto aptauja

Pretēji 2018. gada tendencei, 2022. gadā ir pieaudzis to nodarbināto īpatsvars, kuri atbildējuši, ka viņi darba vides riska novērtēšanā nav piedalījušies (8. tabula). Ņemot vērā, ka būtiski ir pieaudzis to respondentu īpatsvars, kas norādījuši, ka darba vides risku novērtēšanas laikā tika uzdoti jautājumi par darba vietu un veselības sūdzībām, jāsecina, ka pieaug plaisa starp “labajiem” un “sliktajiem” uzņēmumiem, t.i., kopējā darbinieku kvantitatīvā iesaiste pasliktinās, bet iesaistes kvalitāte uzlabojas.

8. tabula. Nodarbināto īpatsvars, kas ir piedalījušies savas darba vietas novērtēšanā (%)

Atbilde	2010	2013	2018	2022
Jā, tika uzdoti jautājumi par darba vietu un veselības sūdzībām	19,2	25,6	31,5	39,1
Jā, bet tas bija formāli, neviens ar nodarbināto nerunāja	3	5	6,3	4,5
Nē, bet piedalījās kolēģis, kurš strādā tajā pašā darbavietā	4	3	6,6	2,0
Nē, nav piedalījies	59,2	52,9	44,2	47,3
Darba vides riska novērtējums nav veikts	11,2	10,5	5,4	1,6
Grūti pateikt/NA	3	3	6,0	5,5

Piezīme: nav pieejami precīzi dati par visiem atbilžu variantiem no 2013., 2010. gada pētījumiem

Bāze: visi respondenti, 2022. gadā n=2503, 2018. gadā n=2502, 2013. gadā n=2383, 2010. gadā n=2378

Avots: nodarbināto aptauja

Respondentu vidū, kuri tika iesaistīti darba vides riska novērtēšanā un kuriem tika uzdoti jautājumi par darba vietu un veselības sūdzībām, nav vērojamas atšķirības starp dzimumiem (vīrieši: 2022. gadā – 39,6%, 2018. gadā – 31,3%, 2013. gadā – 26,4%, 2010. gadā – 22,6%; sievietes: 2022. gadā – 38,7%, 2018. gadā – 31,8%, 2013. gadā – 25,0%, 2010. gadā – 16,8%). Visretāk to, ka viņi tikuši iesaistīti darba vides riska novērtēšanā un ka viņiem tika uzdoti arī dažādi jautājumi par darba vietu un veselību, apgalvo jaunākās un vecākās respondentu grupas (2022. gadā: 18–24 gadi – 32,6%, 25–34 gadi – 42,3%, 35–44 gadi – 42,8%, 45–54 gadi – 41,7%, 55–74 gadi – 33,8%, 2018. gadā: 18–24 gadi – 29,7%, 25–34 gadi – 27,9%, 35–44 gadi –

33,4%, 45–54 gadi – 36,0%, 55–74 gadi – 29,9%). Arī 2022. gadā saglabājusies tendence, ka nodarbinātie ar augstāku izglītības līmeni biežāk iesaistīti darba vides riska novērtēšanā:

- 2022. gadā: pamatizglītība – 29,6%, vidējā izglītība – 37,2%, augstākā izglītība – 43,3%;
- 2018. gadā: sākumskolas vai nepabeigta pamatizglītība – 14,0%, pamatizglītība – 18,6%, vidējā izglītība – 24,6%, profesionālā vidējā izglītība – 30,6%, augstākā izglītība – 37,6%; 2013. gadā: pamatizglītība – 17,1%, augstākā izglītība – 31,9%;
- 2010. gadā: pamatizglītība – 11,9%, augstākā izglītība – 29,3%.

Nodarbinātie, kuri minējuši, ka viņu darba vietā ir noslēgts koplīgums, biežāk kā tie, kuriem tas nav noslēgts, min iesaistīšanos darba vides riska novērtēšanā (ir koplīgums: 2022. gadā – 47,2%, 2018. gadā – 41,7%, 2013. gadā – 32,1%, 2010. gadā – 27,1%; nav koplīguma: 2022. gadā – 37,5%, 2018. gadā – 27,6%, 2013. gadā – 25,1%, 2010. gadā – 16,9%).

Novērtēšanā izmantotās metodes

Darba aizsardzības speciālistu aptauja

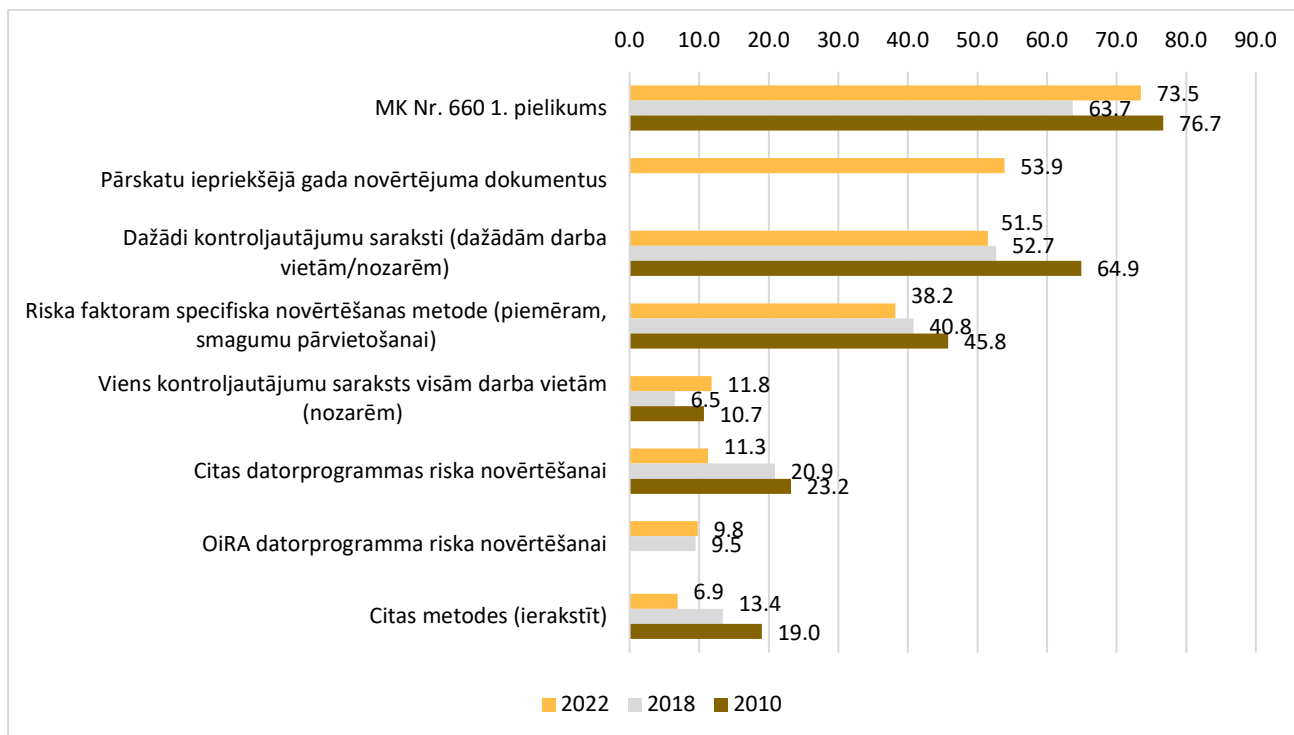
2022. gadā salīdzinājumā ar 2018. gadu pieaudzis DAS īpatsvars, kas, veicot darba vides riska novērtējumu, pielieto MK noteikumu Nr.660 1. pielikumā doto veidlapu, un šis joprojām ir izplatītākais veids, kā DAS veic darba vides riska novērtēšanu. Lai gan pētījuma ietvaros netika precizēts, vai izmantotajā 1. pielikuma veidlapā ir veiktas izmaiņas vai uzlabojumi, lai tā kalpotu ne tikai darba vides riska faktoru identifikācijai, bet arī novērtējuma dokumentācijai, šādi pētījuma rezultāti raisa jautājumus par DAS kvalifikāciju. Papildus tam jānorāda, ka vairāk kā puse DAS atzina, ka novērtējumu veic, pārskatot iepriekšējā gada novērtējuma dokumentus un/vai izmantojot kontroljautājumu sarakstus (1. attēls).

Aplūkojot DAS atbildes pēc darba stāža ilguma un MK noteikumu Nr.660 1. pielikuma lietojumu darba vides risku novērtēšanā, novērojams, ka atšķirībā no iepriekšējiem gadiem, kad kāda no grupām lietoja vairāk vai mazāk, 2022. gadā visās darba stāža grupās vērojams diezgan līdzvērtīgs īpatsvars:

- speciālisti ar darba stāžu 1–5 gadi: 2022. gadā – 73,8%, 2018. gadā – 67,3%, 2010. gadā – 84,7%;
- speciālisti ar darba stāžu 6–10 gadi: 2022. gadā – 75,0%, 2018. gadā – 71,4%, 2010. gadā – 73,7%;
- speciālisti ar darba stāžu virs 11 gadiem: 2022. gadā – 72,8%, 2018. gadā – 59,8%, 2010. gadā – 69,9%.

2022. gada aptaujā pieaudzis to DAS īpatsvars, kas darba vides risku novērtēšanai visām darba vietām izmanto vienu kontroljautājumu sarakstu (2022. gadā – 11,8%, 2018. gadā – 6,5%). Samazinājies arī citu datorprogrammu riska novērtēšanai izmantošana (2022. gadā – 11,3%, 2018. gadā – 20,9%) un dažādu citu metožu izmantošana kopumā (2022. gadā – 6,9%, 2018. gadā – 13,4%), bet OiRA datorprogrammas riska novērtēšanai popularitāte saglabājusies iepriekšējā līmenī (2022. gadā – 9,8%, 2018. gadā – 9,5%).

1. attēls. Darba aizsardzības speciālistu īpatsvars pēc viņu izmantotās metodes darba vides riska vērtēšanai, %

Bāze: DAS, kas strādā kompetentajā institūcijā, sniedz kompetentā speciālista pakalpojumus vai strādā uzņēmumā/ iestādē par vienīgo vai vienu no DAS vai vairākos uzņēmumos par DAS, 2022. gadā n=194, 2018. gadā n=193, 2010. gadā n=193

Avots: darba aizsardzības speciālistu aptauja

Darba devēju fokusgrupu diskusija

Lai gan darba devēju fokusgrupu diskusiju laikā īpaša uzmanība nebija veltīta darba vides riska novērtēšanai, tomēr dažādās diskusijas daļās mikro un mazo uzņēmumu darba devēji pieminēja tiešsaistes interaktīvo darba vides riska novērtēšanas rīku OIRA, kas tiek vērtēts ļoti pozitīvi. Ieteicams veikt plašākas sabiedrības informēšanas aktivitātes, lai informācija par rīku sasniegtu tādus mikro un mazos uzņēmumus, kas rīku vēl nelieto.

Mikrouzņēmuma pārstāvis: “...ka mazajam uzņēmējam, nu, ja viņam pasaka, Tev jāievēro tas, tas, tas, normatīvi tādi, tādi – ārkārtīgi nepārskatāmi, nepārredzami. Praktiski ir vajadzīgs pilnīgi vienkāršs karkass un pēc tam, ja, Oira ir ļoti laba.”

Mazā uzņēmuma pārstāvis: “Pedagogi strādāja attālināti un vadīja nodarbības pirmajā, COVID vilnī. Es kā darba aizsardzības speciālists veicu risku novērtēšanu Oira interaktīvajā rīkā, konsultējoties ar kolēģiem.”

Mikrouzņēmuma pārstāvis: “Man liekas, ka ir laba tā lieta, kas mums ir online – tā OIRA un vēl tur vairāki teiksim tie rīki, ko uzņēmums pats var izmantot.”

Darba devēju aptauja

Darba devējiem gan 2022. gada aptaujā, gan 2018. gada aptaujā tika uzdots jautājums, vai viņi izmanto bezmaksas rīku OIRA, ar ko iespējams veikt darba vides riska novērtējumu vairākās nozarēs. Lai gan arī 2022. gadā respondentu skaits, kas izmanto OiRA rīku, ir neliels (3,5%), tomēr, salīdzinot ar 2018. gadu, tas ir dubultojies (no 1,7%). Lai gan izstrādājot OiRA rīku, tā mērķauditorija bija uzņēmumi ar darbinieku skaitu līdz

20, tomēr pētījuma rezultāti liecina, ka būtiskas atšķirības rīka lietošanā atkarībā no nodarbināto skaita netika konstatētas (2022. gadā: 1–10 nodarbinātie – 3,1%, 11–49 nodarbinātie – 6,2 %, 50–249 nodarbinātie – 6,6%, 250 un vairāk nodarbinātie – 0,4%, grūti pateikt – 11,6%, 2018. gadā: 1–10 nodarbinātie – 1,5%, 11–49 nodarbinātie – 0,2%, 50–249 nodarbinātie – 11,9%, 250 un vairāk nodarbinātie – 0,4%). Līdzīgi kā 2018. gadā, arī 2022. gadā padziļināta šī jautājuma analīze netika veikta salīdzinoši nelielā to respondentu skaita dēļ, kas norādīja, ka ir izmantojuši OiRA rīku.

Otrs jautājums, ko uzdeva darba devējiem saistībā ar bezmaksas atbalstu, bija par piedalīšos VDI Eiropas Sociālā fonda projektā, kura ietvaros bīstamajās nozarēs strādājošos darba devēji varēja saņemt bezmaksas darba vides riska novērtēšanu un konsultācijas. Kopumā tikai 1,6% no aptaujātajiem respondentiem norādīja, ka izmantojuši šādu atbalstu, bet biežākās viņu pārstāvētās nozares bija lauksaimniecība (7,3%) un elektroenerģija, gāzes apgāde, siltumapgāde un gaisa kondicionēšana (8,2%). Padziļinātu šī jautājuma analīzi nav iespējams veikt salīdzinoši nelielā to respondentu skaita dēļ, kas norādīja, ka ir izmantojuši šo atbalsta veidu.

Darba aizsardzības preventīvo pasākumu plānošana un īstenošana

Darba devēju aptauja

Darba aizsardzības sistēmas nodrošināšana ietver arī preventīvo pasākumu plānu, kurā norādīto pasākumu īstenošanas mērķis ir mazināt darba vietās esošo darba vides riska faktoru ietekmi uz nodarbināto drošību un veselību. 2022. gadā pirmo reizi vērojama izteikti negatīva tendence – samazinās to darba devēju īpatsvars, kas atbildējuši, ka viņu uzņēmumā ir sagatavots preventīvo pasākumu plāns (9. tabula).

9. tabula. Darba devēju īpatsvars, kuru uzņēmumā/iestādē ir sagatavots preventīvo (profilaktisko) pasākumu plāns darba vides uzlabošanai un riska samazināšanai (%)

Atbilde	2006	2010	2013	2018	2022
Ir sagatavots pasākumu plāns	50	65	62	67,7	61,1
Nav sagatavots pasākumu plāns	46	33	35	22,9	33,3
Grūti pateikt/NA	4	3	3	9,3	5,6

Piezīme: nav pieejami precīzi dati par visiem atbilžu variantiem no 2013., 2010. un 2006. gada pētījumiem

Bāze: darba devēji, kuru uzņēmumā ir veikts darba vides riska novērtējums, 2022. gadā n=643, 2018. gadā n=609, 2013. gadā n=659, 2010. gadā n=621, 2006. gadā n=576

Avots: darba devēju aptauja

2022. gadā visbiežāk preventīvo pasākumu plāns sagatavots citās nozarēs nekā 2018. gadā. Ja 2018. gadā tās bija: elektroenerģija, gāzes apgāde, siltumapgāde un gaisa kondicionēšana (2018. gadā – 89,7%, 2013. gadā – 87,3%), veselība un sociālā aprūpe (2018. gadā – 84,4%, 2013. gadā – 92,5%, 2010. gadā – 87,3%) un zivsaimniecība (2018. gadā – 78,1%, 2013. gadā – 48,6%), tad 2022. gadā tās bija: pārtikas produktu un dzērienu ražošana (79,7%), ūdens apgāde; notekūdeņu, atkritumu apsaimniekošana un sanācija (77,5%) un papīra un papīra izstrādājumu ražošana, poligrāfija un ierakstu reproducēšana (77,1%). Arī nozares, kurās visretāk darba devēji minējuši, ka šāds plāns sagatavots, ir atšķirīgas. 2018. gadā ir izceltas šādas nozares: apstrādes rūpniecība (2018. gadā – 63,8%), koksnes, koka un korķa izstrādājumu, mēbeļu ražošana (2018. gadā – 57,7%, 2013. gadā – 88,5%) un tekstilizstrādājumu un apģērba ražošana (2018. gadā – 53,8%, 2010. gadā – 33,8%). Savukārt, 2022. gadā norādāmas šādas nozares: zivsaimniecība (35,7%), citas nozares, kas pētījumā netika izdalītas atsevišķi (56,5%) un ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde (61,3%).

Arī 2022. gadā lielajos uzņēmumos biežāk tika sagatavoti preventīvo pasākumu plāni, salīdzinot ar mazajiem uzņēmumiem:

- 2022. gadā: 1–10 nodarbinātie – 55,6%, 11–49 nodarbinātie – 79,4%, 50–249 nodarbinātie – 84,4%, 250 un vairāk nodarbinātie – 84,9%;
- 2018. gadā: 1–10 nodarbinātie – 66,2%, 11–49 nodarbinātie – 65,0%, 50–249 nodarbinātie – 98,0%, 250 un vairāk nodarbinātie – 96,3%;
- 2013. gadā: 1–10 nodarbinātie – 55,1%, 11–49 nodarbinātie – 78,8%, 50–249 nodarbinātie – 90,4%, 250 un vairāk nodarbinātie – 88,6%;
- 2010. gadā: 1–10 nodarbinātie – 58,6%, 11–49 nodarbinātie – 82,5%, 50–249 nodarbinātie – 86,8%, 250 un vairāk nodarbinātie – 85,1%;
- 2006. gadā: 1–9 nodarbinātie – 39,2%, 10–49 nodarbinātie – 63,3%, 50–249 nodarbinātie – 61,7%, 250 un vairāk nodarbinātie – 84,8%.

Valsts sektora respondenti biežāk nekā privātā sektora respondenti apgalvo, ka viņu iestādē ir sagatavots preventīvo pasākumu plāns (visi sabiedriskā sektora respondenti atbildējuši, ka ir sagatavots preventīvo pasākumu plāns, kas ir pilnīgi pretējs 2018. gada rezultātam, kad neviens respondents šādi nebija atbildējis, tomēr kopumā abos pētījumos šie rezultāti balstīti uz mazu respondentu skaitu):

- valsts sektorā: 2022. gadā – 77,1%, 2018. gadā – 100%, 2013. gadā – 78,3%, 2010. gadā – 82,7%;
- privātajā sektorā: 2022. gadā – 60,7%, 2018. gadā – 67,2%, 2013. gadā – 60,0%, 2010. gadā – 63,5%;
- sabiedriskajās organizācijās: 2022. gadā – 100,0%, 2018. gadā – 0,0%.

Lielākā daļa respondentu, kas pārstāv uzņēmumus – LDDK biedrus, apgalvo, ka šāds pasākumu plāns viņu uzņēmumos ir sagatavots (2022. gadā – 80,6%, 2018. gadā – 98,7%, 2013. gadā – 73,1%, 2010. gadā – 94,0%), taču ievērojami retāk to minējuši darba devēji, kuri nav nevienas uzņēmēju organizācijas biedri (2022. gadā – 67,0%, 2018. gadā – 64,1%, 2013. gadā – 59,4%, 2010. gadā – 63,8%). Jāuzsver, ka situācija uzņēmumos, kas ir LDDK biedri ir pasliktinājusies, bet uzņēmumos, kuri nav nevienas uzņēmēju organizācijas biedri, – uzlabojusies.

Tomēr gandrīz katrs trešais darba devējs, kurš atbildējis, ka viņa uzņēmuma darba vide atbilst Darba aizsardzības likuma prasībām (ar 9 un 10 punktiem), minējis, ka preventīvo pasākumu plāns uzņēmumā nav sagatavots (2022. gadā – 32,1%, 2018. gadā – 23,4%, 2013. gadā – 66,6%, 2010. gadā – 68,4%), turklāt šādu respondentu skaits ir pieaudzis par gandrīz 10 procentpunktiem. Šādi pētījuma rezultāti saistāmi ar šīs grupas darba devēju izpratni, jo aptuveni tāds pats respondentu īpatsvars (32,4%), kas novērtējuši, ka uzņēmuma darba vide atbilst Darba aizsardzības likuma prasībām ar 9 un 10 punktiem, norādījuši, ka neviens darbinieks viņu uzņēmumā nav pakļauts darba vides riska faktoru iedarbībai. Saskaņā ar šo darba devēju viedokli – ja darba vidē nav kaitīgo darba vides riska faktoru, tad nav arī jāveic preventīvie pasākumi, tādējādi arī pasākumu plāns nav jāpasagatavo.

2022. gada pētījumā novērojama vēl viena izteikti negatīva tendence – par aptuveni 20 procentpunktiem samazinājies to darba devēju īpatsvars, kas ir atbildējuši, ka pēc preventīvo pasākumu plāna tikuši ieviesti nepieciešamie darba aizsardzības pasākumi visiem darba vides riskiem, un par 12 procentpunktiem palielinājies to respondentu īpatsvars, kas norādījuši, ka pēc preventīvo pasākumu plāna pasākumi nav īstenoti (10. tabula). Domājams, ka šādi rezultāti saistāmi ar vairākiem apstākļiem, piemēram, COVID-19 pandēmijas apstākļos darba devēji fokusējās epidemioloģiskās drošības pasākumu un ar tiem saistīto normatīvo aktu prasību īstenošanu, attālinātā darba ieviešanu, kas radīja jaunus izaicinājumus darba aizsardzības jomā. Tāpat pandēmijas laikā daudzi uzņēmumi atradās dīkstāvē, kā rezultātā nebija nepieciešams veikt darba aizsardzības pasākumus. Tāpat pandēmijas radītās ekonomiskās krīzes laikā daudziem uzņēmumiem bija smagi biznesa apstākļi, kuru dēļ bija jāmeklē paņēmieni izdevumu samazināšanai. Iespējams, laboratorisko mērījumu veikšana bija viena no izdevumu samazināšanas pozīcijām, tāpēc maksas mērījumi tika pasūtīti retāk nekā iepriekšējos gados.

4. tabula. Darba devēju īpatsvars, kas atbilstoši darba vides riska novērtējumam savā uzņēmumā/iestādē veikuši nepieciešamos darba aizsardzības pasākumus atklāto riska novēršanai vai samazināšanai, %

Atbilde	2010	2013	2018	2022
Jā, visiem riskiem	48	42	68,5	47,8
Jā, bet ne visiem riskiem	35	39	19,5	32,0
Nē	14,8	16,1	5,6	17,7
Grūti pateikt/NA	2	3	6,3	2,5

Piezīme: nav pieejami precīzi dati par visiem atbilžu variantiem no 2013. un 2010. gada pētījumiem

Bāze: darba devēji, kuru uzņēmumā ir veikts darba vides riska novērtējums, 2022. gadā n= 643, 2018. gadā n=609, 2013. gadā n=659, 2010. gadā n=621

Avots: darba devēju aptauja

Līdzīgi kā iepriekšējā jautājumā, arī attiecībā uz preventīvo pasākumu īstenošanu notikusi problemātisko nozaru maiņa. Ja 2018. gadā nepieciešamie pasākumi darba aizsardzības uzlabošanai visbiežāk nebija veikti: veselības un sociālajā aprūpē (2018. gadā – 10,9%), lauksaimniecībā un mežsaimniecībā (2018. gadā – 10,5%, 2013. gadā – 24,3) un ūdens apgādē; notekūdeņu, atkritumu apsaimniekošanā un sanācijā (2018. gadā – 8,3%), tad 2022. gadā kā problemātiskās jāmin šādas nozares: papīra un papīra izstrādājumu ražošana, poligrāfija un ierakstu reproducēšana (31,5%), pārtikas produktu un dzērienu ražošana (27,0%) un apstrādes rūpniecība (21,1%).

Lai gan līdzīgi kā 2018. gadā, arī 2022. gadā mikro uzņēmumos visbiežāk darba devēji nav ieviesuši nepieciešamos darba aizsardzības pasākumus, kopumā situācija visās uzņēmumu grupās ir pasliktinājusies:

- 2022. gadā: 1–10 nodarbinātie – 19,3%, 11–49 nodarbinātie – 13,5%, 50–249 nodarbinātie – 5,3%, 250 un vairāk nodarbinātie – 4,5%;
- 2018. gadā: 1–10 nodarbinātie – 6,3%, 11–49 nodarbinātie – 0,5%, 50–249 nodarbinātie – 0,3%, 250 un vairāk nodarbinātie – 0,0%;
- 2013. gadā: 1–10 nodarbinātie – 19,5%, 11–49 nodarbinātie – 7,8%, 50–249 nodarbinātie – 1,4%, 250 un vairāk nodarbinātie – 3,9%;
- 2010. gadā: 1–10 nodarbinātie – 17,0%, 11–49 nodarbinātie – 9,6%, 50–249 nodarbinātie – 2,8%, 250 un vairāk nodarbinātie – 4,6%.

Biežāk respondenti, kas minējuši, ka šādi pasākumi nav ieviesti, pārstāv privātā sektora uzņēmumus:

- valsts sektorā: 2022. gadā – 10,3%, 2018. gadā – 0,0%, 2013. gadā – 5,7%, 2010. gadā – 0,4%;
- privātajā sektorā: 2022. gadā – 17,8%, 2018. gadā – 5,8%, 2013. gadā – 17,4%, 2010. gadā – 16,1%;
- sabiedriskajās organizācijās: 2022. gadā – 0,0%, 2018. gadā – 0,0%.

To, ka nav īstenoti preventīvie pasākumi darba aizsardzības jomā, visretāk ir minējuši LDDK biedri, bet visbiežāk – nozaru asociāciju biedri:

- LDDK biedri: 2022. gadā – 13,9%, 2018. gadā – 0,0%, 2013. gadā – 6,7%, 2010. gadā – 2,0%;
- LTRK biedri: 2022. gadā – 21,7%, 2018. gadā – 0,3%;
- nozaru asociāciju biedri: 2022. gadā – 26,2%, 2018. gadā – 5,8%;
- nav nevienas organizācijas biedri: 2022. gadā – 16,4%, 2018. gadā – 5,3%, 2013. gadā – 18,1%, 2010. gadā – 17,4%.

Darba aizsardzības speciālistu aptauja

2022. gadā ir pieaudzis DAS īpatsvars, kas pēc darba vides risku novērtēšanas vienmēr dokumentē veicamos pasākumus, kas ir pozitīvs rādītājs (11. tabula). Praktiski nemainīgs palicis DAS īpatsvars, kas to veic formāli – tamdēļ, ka tā paredzēts normatīvajos aktos. Šāda DAS attieksme varētu arī izskaidrot iemeslu, kāpēc praksē bieži pasākumu plānos ir iekļauti tādi preventīvie pasākumi, kas pēc būtības neuzlabo darba apstākļus, bet jāveic tāpēc, ka ir noteikti normatīvajos aktos (piemēram, individuālo aizsardzības līdzekļu nodrošināšana ar terminu “Pastāvīgi”, obligāto veselības pārbaudi veikšana ar terminu “Saskaņā ar normatīvo aktu prasībām”). Kopumā šāda DAS attieksme veicina arī darba devēju formālu attieksmi pret darba aizsardzību.

5. tabula. Darba aizsardzības speciālistu īpatsvars, kas pēc darba vides riska novērtēšanas dokumentē veicamo pasākumu plānu, %

Atbilde	2010	2018	2022
Jā, vienmēr, kad nepieciešams veikt pasākumus	50,9	46,8	50,0
Jā, jo tāda ir normatīvo aktu prasība	38,7	44,3	43,4
Nē, jo visi pasākumi ir iekļauti riska novērtējumā	7,5	3,0	5,6
Nē, jo nav nepieciešams veikt pasākumus	0,0	0,5	0,5
Nē, jo pasākumi tiek veikti arī bez dokumentēšanas	2,3	1,0	0,5
Grūti pateikt	0,6	4,5	0,0

Bāze: DAS, kas strādā kompetentajā institūcijā, sniedz kompetentā speciālista pakalpojumus vai strādā uzņēmumā/ iestādē par vienīgo vai vienu no DAS vai vairākos uzņēmumos par DAS, 2022. gadā n=198, 2018. gadā n=194, 2010. gadā n=193

Avots: darba aizsardzības speciālistu aptauja

Laboratorisko mērījumu veikšana

Darba devēju viedoklis

Iepriekšējo pētījumu laikā laboratorisko mērījumu veikšanas analīze tika veikta, analizējot aptaujas jautājumu, kurā darba devējiem tika lūgts novērtēt dažādu ar darba aizsardzību saistītu pakalpojumu un preču kvalitāti, tai skaitā, novērtēt arī darba vides laboratoriskos mērījumus. 2022. gada aptaujā šāds jautājums netika uzdots, tāpēc rezultātu analīze dinamikā nav iespējama. 2022. gadā laboratorisko mērījumu veikšanas analīzei tika izmantots jautājuma “Kur pagājušā gada laikā Jūs ieguldījāt finansiālos līdzekļus ar darba aizsardzību saistītiem jautājumiem, kas nav saistīti ar COVID-19 ierobežošanu?” atbilžu variants “Darba vides laboratoriskajiem mērījumiem”. Līdz ar to šo atbilžu analīze jāvērtē kritiski, jo, iespējams, tās neiekļauj mērījumus, kas veikti Eiropas Sociālā fonda projekta „Darba drošības normatīvo aktu praktiskās ieviešanas un uzraudzības pilnveidošana” (Nr. 7.3.1.0/16/I/001), kuru ietvaros mērījumi tika veikti, bet darba devējiem nebija jāiegulda tajos finanšu līdzekļus.

2022. gadā tikai 9,5% darba devēju ir norādījuši, ka pēdējā gada laikā ir ieguldījuši finansiālos ieguldījumus darba vides laboratorisko mērījumu veikšanā. Visbiežāk mērījumu veikšanu nodrošinājuši darba devēji šādās nozarēs:

- pārtikas produktu un dzērienu ražošana – 55,5%;
- veselība un sociālā aprūpe – 36,0%;
- elektroenerģija, gāzes apgāde, siltumapgāde un gaisa kondicionēšana – 19,5%.

Savukārt, visretāk mērījumus nodrošinājuši darba devēji nozarēs:

- zivsaimniecība – 0,6%;
- būvniecība – 5,3%;
- ūdens apgāde, notekūdeņu, atkritumu apsaimniekošana un sanācija – 6,2%.

Visretāk finansiālos ieguldījumus mērījumos minējuši respondenti mazajos uzņēmumos, kuros nodarbināti tikai 1–10 nodarbinātie: 1–10 nodarbinātie – 7,2%, 11–49 nodarbinātie – 21,5%, 50–249 nodarbinātie – 43,4%, 250 un vairāk nodarbināto – 43,0%.

Visbiežāk laboratoriskos mērījumus kā finanšu ieguldījumus norādījuši respondenti valsts sektorā, bet sabiedriskajā organizācijās šādi mērījumi nav vispār veikti:

- valsts sektorā – 33,0%;
- privātajā sektorā – 9,2%.

Ņemot vērā VDI reģionālo struktūrvienību pārraudzības teritoriju iedalījumu, reģioni, kuros saskaņā ar darba devēju viedokli 2022. gadā visbiežāk veikti laboratoriskie mērījumi, ir Rīgas reģions (10,5%), Latgales (9,5%) un Zemgales reģions (8,7%), Kurzemes reģions (8,4%), visretāk mērījumi veikti Vidzemes reģionā (6,2%).

Papildus informācija ir pieejama arī no cita jautājuma. Darba devēju aptaujas laikā, analizējot kompetento speciālistu un institūciju sniegtos pakalpojumus, jautājums tika uzdots arī par darba vides laboratorisko mērījumu veikšanu. 2022. gadā novērota būtiska atšķirība no iepriekšējo pētījumu DARL rezultātiem. Ja iepriekš visbiežāk laboratoriskie mērījumi tika veikti uzņēmumos ar nodarbināto skaitu virs 250, tad 2022. gadā šajā uzņēmumu grupā mērījumi veikti daudz retāk. Domājams, ka šādi rezultāti saistāmi ar COVID-19 pandēmiju (piemēram, epidemioloģiskajiem ierobežojumiem, kuru rezultātā uzņēmumi neatļāva savās teritorijās iekļūt ar ražošanas procesu tieši nesaistītām personām; finanšu grūtībām, kuru dēļ bija jāmeklē paņēmieni izdevumu samazināšanai – iespējams, laboratorisko mērījumu veikšana bija viena no izdevumu samazināšanas pozīcijām, tāpēc maksas mērījumi tika pasūtīti retāk nekā iepriekšējos gados):

- 2022. gads: 1–10 nodarbinātie – 12,7%, 11–49 nodarbinātie – 30,5%, 50–249 nodarbinātie – 51,9%, 250 un vairāk nodarbināto – 27,9%;
- 2018. gads: 1–10 nodarbinātie – 26,1%, 11–49 nodarbinātie – 29,7%, 50–249 nodarbinātie – 43,0%, 250 un vairāk nodarbināto – 73,2%;
- 2013. gads: 1–10 nodarbinātie – 30,9%, 11–49 nodarbinātie – 46,5%, 50–249 nodarbinātie – 53,3%, 250 un vairāk nodarbināto – 92,2%;
- 2010. gads: 1–10 nodarbinātie – 10,8%, 11–49 nodarbinātie – 36,0%, 50–249 nodarbinātie – 60,2%, 250 un vairāk nodarbināto – 61,8%;
- 2006. gadā: 1–9 nodarbinātie – 22,4%, 10–49 nodarbinātie – 45,7%, 50–249 nodarbinātie – 59,1%, 250 un vairāk nodarbināto – 80,0%.

Nodarbināto aptauja

Visu pētījumu DARL laikā nodarbinātajiem ir uzdots jautājums, vai pagājušā gada laikā darba devējs viņu uzņēmumā (iestādē) nodrošināja darba vides laboratoriskos mērījumus. 2022. gadā apstiprinoši atbildēja 12,1% respondentu, kas ir aptuveni tikpat cik 2018. gadā (2018. gadā – 11,8%, 2013. gadā – 8,0%, 2010. gadā – 3,1%, 2006. gadā – 5,3%).

2022. gadā visbiežāk laboratoriskie mērījumi veikti šādās nozarēs:

- metālu, gatavo metālizstrādājumu ražošana, izņemot mašīnas un iekārtas – 39,6%;
- ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde – 38,0%;
- apstrādes rūpniecība – 35,7%.

Analizējot nodarbināto atbildes, redzams, ka 2022. gadā retāk laboratoriskie mērījumi šādās nozarēs:

- lauksaimniecība un mežsaimniecība – 8,1%;
- zivsaimniecība (2022. gadā – 13,1%, 2018. gadā – 7,5%, 2010. gadā – 16,7%);
- būvniecība (2022. gadā – 9,0%, 2018. gadā – 10,0%, 2013. gadā – 4,0%, 2006. gadā – 2,9%).

Analizējot pēc dzimumiem, laboratorisko mērījumu veikšanu nedaudz biežāk atzīmējuši vīrieši (2022. gadā – 13,7%, 2018. gadā – 13,1%, 2010. gadā – 4,3%, 2006. gadā – 5,8%) kā sievietes (2022. gadā – 11,0%, 2018. gadā – 10,8%, 2010. gadā – 2,3%, 2006. gadā – 4,9%).

2022. gada līdzīgi kā 2018. gadā un 2006. gadā būtiskas atšķirības atkarībā no respondentu vecuma nav novērojamas:

- 2022. gadā: 18–24 gadi – 9,8%, 25–34 gadi – 12,1%, 35–44 gadi – 12,2%, 45–54 gadi – 13,6%, 55–74 gadi – 11,5%;
- 2018. gadā: 18–24 gadi – 10,9%, 25–34 gadi – 10,0%, 35–44 gadi – 13,1%, 45–54 gadi – 13,4%, 55–74 gadi – 11,4%;
- 2013. gadā: 18–24 gadi – 4,8%, 25–34 gadi – 9,9%, 35–44 gadi – 7,2%, 45–54 gadi – 6,3%, 55–74 gadi – 10,5%;
- 2010. gadā: 18–24 gadi – 2,0%, 25–34 gadi – 3,3%, 35–44 gadi – 3,0%, 45–54 gadi – 2,3%, 55–74 gadi – 5,1%;
- 2006. gadā: 18–24 gadi – 4,6%, 25–34 gadi – 4,9%, 35–44 gadi – 5,9%, 45–54 gadi – 4,7%, 55–74 gadi – 6,2%.

Līdzīgi kā darba devēju aptaujā, arī nodarbināto aptaujas rezultāti apstiprina tendenci – jo lielāks ir nodarbināto skaits uzņēmumā, jo biežāk tiek veikti laboratoriskie mērījumi:

- 2022. gadā: 1–10 nodarbinātie – 5,7%, 11–49 nodarbinātie – 9,9%, 50–249 nodarbinātie – 14,8%, 250 un vairāk nodarbināto – 19,7%;
- 2018. gadā: 1–10 nodarbinātie – 7,2%, 11–49 nodarbinātie – 8,1%, 50–249 nodarbinātie – 13,2%, 250 un vairāk nodarbināto – 25,0%;
- 2013. gadā: 1–10 nodarbinātie – 3,5%, 11–49 nodarbinātie – 5,2%, 50–249 nodarbinātie – 10,0%, 250 un vairāk nodarbināto – 19,0%;
- 2010. gadā: 1–10 nodarbinātie – 2,2%, 11–49 nodarbinātie – 6,9%, 50–249 nodarbinātie – 9,4%, 250 un vairāk nodarbināto – 18,2%;
- 2006. gadā: 1–9 nodarbinātie – 1,9%, 10–49 nodarbinātie – 3,4%, 50–249 nodarbinātie – 7,1%, 250 un vairāk nodarbināto – 11,9%.

2022. gadā atkarībā no VDI reģionālās struktūrvienības pārraudzības teritorijas, kurā atrodas respondenta darba vieta, visretāk laboratoriskie mērījumi darba vietā veikti Kurzēmē, bet pārējos reģionos būtiskas atšķirības nav novērojamas:

- Rīgas reģionā (2022. gadā – 13,5%, 2018. gadā – 14,0%, 2013. gadā – 8,2%);
- Zemgales reģionā (2022. gadā – 11,8%, 2018. gadā – 15,0%, 2013. gadā – 6,5%, 2010. gadā – 6,0%);
- Latgales reģionā (2022. gadā – 11,8%, 2018. gadā – 9,5%, 2013. gadā – 6,8%, 2010. gadā – 2,0%);
- Vidzemes reģionā (2022. gadā – 11,4%, 2018. gadā – 11,7%, 2013. gadā – 6,1%, 2010. gadā – 1,9%);
- Kurzemes reģionā (2022. gadā – 8,4%, 2018. gadā – 5,2%, 2013. gadā – 12,3%).

Kopumā aptauju rezultāti liecina, ka situācija dinamiskā ar mērījumu veikšanu ir pasliktinājusies – tie ir veikti retāk nekā iepriekš, un vissliktākā situācija novērojama mazajos uzņēmumos. Domājams, ka situācija būtu vēl sliktāka, ja pārskata periodā mazajiem t.s. “bīstamo” nozaru uzņēmumiem Eiropas Sociālā fonda projekta „Darba drošības normatīvo aktu praktiskās ieviešanas un uzraudzības pilnveidošana” (Nr. 7.3.1.0/16/I/001) ietvaros nebūtu bijusi iespēja saņemt atbalstu – bezmaksas darba vides riska novērtēšanu, kura neatņemamam daļa ir bezmaksas laboratorisko mērījumu veikšana.

RSU Darba drošības un vides veselības institūta (DDVVI) Higiēnas un arodslimību laboratorijas (HASL) datu bāze

Kopumā laika posmā no 1995. gada 1. janvāra līdz 2021. gada 31. decembrim RSU DDVVI Higiēnas un arodslimību laboratorijā ir veikti mērījumi 42 350 darba vietās, par kuriem sastādīti 6 003 testēšanas pārskati (12. tabula).

62. tabula. Rīgas Stradiņa universitātes aģentūras Darba drošības un vides veselības institūta Higiēnas un arodslimību laboratorijā veiktie mērījumi, par kuriem sagatavoti testēšanas pārskati, 1995.–2021.g.

Gads	Pārskatu skaits kopā	No tiem ietverti datu bāzē	Uzņēmumu skaits	Darba vietu skaits (aptuveni)*
1995	10	1	1	5
1996	22	13	13	100
1997	33	23	23	184
1998	41	31	31	177
1999	105	84	84	397
2000	109	57	57	289
2001	105	49	49	213
2002	259	141	141	1 605
2003	208	157	157	1 674
2004	183	121	121	940
2005	182	163	163	1 287
2006	205	125	125	847
2007	247	191	168	962
2008	234	190	153	952
2009	459	458	410	968
2010	986	952	667	10 225
2011	574	539	412	5 685
2012	273	257	136	1 305
2013	207	165	110	2 251
2014	171	143	127	1 072
2015	159	137	111	1 220
2016	192	159	125	1 298
2017	181	126	104	948
2018	189	165	136	1767
2019	221	193	184	1681
2020	236	212	197	2204
2021	216	210	181	2094
Kopā	6003	5 062	4 186	42 350

*Piezīme: * – ņemot vērā darba vides mērījumu veikšanas specifiku, nav iespējams pilnīgi precīzi noteikt darba vietu skaitu, kurās ir veikti mērījumi, kas skaidrojams ar to, ka datu bāzes uzbūves princips paredz, ka katra darba vides riska faktora vērtība (analīze) ir atsevišķa vienība;*

katrā darba vietā mērīto riska faktoru (ķīmisko, fizikālo, bioloģisko faktoru) un atsevišķo rādītāju skaits (piemēram, darba vietā vienlaicīgi esošo ķīmisko vielu koncentrācijas darba vides gaisā) ir atšķirīgs, un tas nav atspoguļots šajā apkopojošā tabulā.

Avots: Rīgas Stradiņa universitātes aģentūra Darba drošības un vides veselības institūts

RSU DDVVI datubāzē no 6003 testēšanas pārskatiem par 1995.–2021. gadu ievadīti 5062 pārskati (84,3%), kas sniedz informāciju par darba vides stāvokli uzņēmumos. Pārējie 15,7% pārskatu attiecas uz nekaitīguma testēšanu (kosmētikas līdzekļu nekaitīguma novērtējums, atsevišķu ķīmisko produktu toksikoloģiskā testēšana, pārtikas produktu iepakojumu analīze, materiālu nekaitīguma analīze u.c.) vai privātpersonu apkalpošanu, kuru mērījumi nav saistīti ar darba vides novērtēšanu. Mērījumu rezultāti testēšanas pārskatu veidā sākti veidot tikai no 1996. gada, 1995. gadā par darba vidi ir tikai viens pārskats.

Jāatzīmē, ka mērījumu skaits pa gadiem atšķiras, un tam ir iespējami vairāki skaidrojumi. Mērījumu skaitu ietekmē gan mainīgais uzņēmumu pieprasījums (mērījumi, par kuru veikšanu maksā pasūtītājs – vai nu uzņēmums, kurā tiek veikti mērījumi, vai darba aizsardzībā kompetenta institūcija), gan RSU DDVVI Higiēnas un arodslimību laboratorijas dalība dažādos ar darba vidi saistītos projektos, kuru ietvaros Latvijas uzņēmumiem tiek veikti bezmaksas mērījumi. Tā, piemēram, 2009.–2011. gadā laboratorija piedalījās Eiropas Savienības struktūrfondu projekta „Darba attiecību un darba drošības normatīvo aktu praktiska piemērošana nozarēs un uzņēmumos” (Nr.1DP/1.3.1.3.2./08/IPIA/NVA/002) 2.2.aktivitātes „De minimis atbalsta piešķiršana” realizēšanā, kas sniedza uzņēmumiem iespēju saņemt bezmaksas darba vides novērtēšanu, t.sk. veikt fizikālo faktoru mērījumus. Savukārt, kopš 2019. gada laboratorija piedalās Eiropas Sociālā fonda projektā „Darba drošības normatīvo aktu praktiskās ieviešanas un uzraudzības pilnveidošana” (Nr. 7.3.1.0/16/l/001), kura ietvaros tiek sniegts atbalsts t.s. bīstamo nozaru uzņēmumiem, kura neatņemamam darba vides riska novērtējuma sastāvdaļa ir bezmaksas laboratorisko mērījumu veikšana. Tāpat pēdējo gadu laikā mērījumu skaitu ir ietekmējusi arī COVID-19 pandēmija:

- epidemioloģiskie ierobežojumi, jo to laikā uzņēmumi neatļāva savās teritorijās iekļūt ar ražošanas procesu tieši nesaistītām personām,
- strādāja attālināti,
- to darbība tika apturēta;
- samazināti izdevumi pamata darba aizsardzības pasākumiem, jo pieauga izmaksas, kas saistītas ar individuālo aizsardzības līdzekļu un dezinfekcijas līdzekļu nodrošināšanu.

Līdz ar to pēdējo trīs gadu laikā ir samazinājies to uzņēmumos veikto mērījumu īpatsvars, par kuriem maksā pats uzņēmums.

RSU DDVVI Higiēnas un arodslimību laboratorijas veikto mērījumu skaita pieaugums ir pretējs rezultāts aptaujas datiem, kuri liecina, ka veikto mērījumu skaits ir samazinājies. Tam ir iespējami vairāki skaidrojumi. Tā piemēram, jāņem vērā, ka RSU DDVVI Higiēnas un arodslimību laboratorija nav vienīgā akreditētā testēšanas laboratorija Latvijā un brīva tirgus konkurencē mērījumi var tikt pasūtīti arī citās akreditētās testēšanas laboratorijās vai arī atsevišķos gadījumos tos veic kompetentās institūcijas vai speciālisti (piemēram, apgaismojuma un mikroklimata mērījumiem). Iespējams, ka situācija citās laboratorijās ir atšķirīga. Kopumā jānorāda, ka attiecībā uz mērījumu skaitu kā vērtēšanas vienību ir jāskatās piesardzīgi, jo netiek atspoguļoti dati par robežvērtību pārsniegumiem vai mērījumu neatbilstību normatīvām prasībām. Var gadīties, ka mērījumu skaits ir liels, bet neatbilstību proporcija nav liela un otrādi – mērījumi ir veikti reti, bet tie visos gadījumos neatbilda normatīvām prasībām.

Laika posmā no 2017. gada līdz 2021. gadam sagatavots 1043 pārskati, no kuriem analizējamā datu bāzē iekļauti 906. Neskatoties uz to, ka testēšanas pārskatu skaits pa gadiem ir līdzīgs, novērtēto darba vietu skaits un atbilstoši arī mērījumu skaits pēdējos gados ir pieaudzis, kas saistīts ar laboratorijas dalību Eiropas Sociālā fonda projektā „Darba drošības normatīvo aktu praktiskās ieviešanas un uzraudzības pilnveidošana”

(Nr. 7.3.1.0/16/I/001). Kopumā laika posmā no 2017. gada līdz 2021. gadam veikti 5397 fizikālo faktoru mērījumu (sīkāk skatīt 13. tabulu), 1243 putekļu un aerosolu mērījumi (sīkāk skatīt 14. tabulu) un 2324 citu ķīmisko faktoru mērījumi (sīkāk skatīt 15. tabulu).

Fizikālo riska faktoru mērījumi ir skaita ziņā lielākā mērījumu grupa gan tāpēc, ka tie ir izplatīti darba vidē, gan tāpēc, ka tie ir samērā viegli identificējami kā riska faktori (salīdzinot, piemēram, ar ķīmiskajām vielām). Troksnis tiek mērīts visvairāk, tad seko vibrācijas mērījumi (visa ķermeņa vai plaukstas-rokas vibrācija). Kopš 2019. gada ir pieaudzis trokšņa un vibrācijas mērījumu skaits, pateicoties laboratorijas dalībai ESF projektā „Darba drošības normatīvo aktu praktiskās ieviešanas un uzraudzības pilnveidošana” (Nr. 7.3.1.0/16/I/001). Apgaismojuma, gaisa temperatūras, relatīvā mitruma un gaisa plūsmas mērījumu skaits ir būtiski samazinājies. Domājams, ka tas ir skaidrojams ar faktu, ka mērījumi ārpus projekta tiek pasūtīti un veikti maz, bet projekta ietvaros mikroklimatu un apgaismojumu indikatīvi izmēra kompetentās institūcijas vai speciālisti (jeb personas, kas veic darba vides risku novērtēšanu) un šo fizikālo riska faktoru laboratoriskie mērījumi netiek pasūtīti.

13. tabula. Veikto fizikālo darba vides riska faktoru mērījumu skaits darba vietās 2017.–2021. gadā

Fizikālais darba vides riska faktors	Mērījumu veida grupa	Gads					Kopā	Procentuālais mērījumu sadalījums, %
		2017	2018	2019	2020	2021		
Ikdienas trokšņa ekspozīcijas līmenis (LEX, 8st)	Trokšņa mērījumi	136	224	376	507	518	1761	32,6
Pīķa trokšņa spiediens (Lpīķa)								
Visa ķermeņa vibrācija	Vibrācijas mērījumi	68	66	161	217	231	743	13,8
Plaukstas-rokas vibrācija		49	48	132	263	378	870	16,1
Gaisa temperatūra	Mikroklimata mērījumi	54	187	125	90	35	491	9,1
Gaisa relatīvais mitrums		63	196	120	91	35	505	9,4
Gaisa plūsmas ātrums		69	198	119	90	35	511	9,5
Apgaismojums	Apgaismojuma mērījumi	74	145	150	127	20	516	9,6
Kopā		513	1064	1183	1385	1252	5397	100,0

Avots: Rīgas Stradiņa universitātes aģentūra Darba drošības un vides veselības institūts

Katru gadu putekļi ir būtiska ķīmisko riska faktoru laboratoriskajos mērījumu daļa. Laikā no 2017.–2021. gadam kopā ir veikti 1243 dažādu putekļu mērījumi (14. tabula). Šajā rezultātu tabulā nav iekļauti dati par azbesta putekļu mērījumiem, jo tie ir analizēti atsevišķā tematiskajā pielikumā “Azbests”.

Visbiežāk tiek veikti metināšanas aerosola un koksnes putekļu mērījumi. Pārējo putekļu veidu mērījums skaits ir atšķirīgs, jo ir atkarīgs no pasūtītāja mērījumu pieprasījuma. Tabulas rezultātu sadaļā “Citi putekļu un metālu aerosolu veidi” ir iekļauti tādi putekļu veidi kā kvēpu, māla, pulverkrāsas, kaļķakmens, grafitā, ģipša, metāla, stikla šķiedras, kokogļu, oglekļa, minerālmēslu putekļi, kā arī putekļu daļiņu skaits (atkarībā no daļiņu izmēra).

14. tabula. Veikto putekļu un aerosolu mērījumu skaits darba vietās 2017.–2021. gadā

Putekļu vai aerosolu veids	Gads					Kopā	Procentuālais putekļu mērījumu sadalījums, %
	2017	2018	2019	2020	2021		
Koksnes putekļi	9	26	41	97	37	210	16,9
Augu un dzīvnieku izcelsmes putekļi (kokvilnas, vilnas, graudu, miltu, cukura, pakaišu, kūdras u.c.)	18	6	23	82	37	166	13,4
Metināšanas aerosols	43	33	56	39	60	231	18,6
Abrazīvie putekļi	18	19	34	28	39	138	11,1
Papīra putekļi	25	42	31	37	11	146	11,7
Cementa/betona putekļi	4	8	31	23	5	71	5,7
Putekļi ar silīcija dioksīda piejaukumu	14	9	8	6	6	43	3,5
Polimēru putekļi	5	17	6	18	14	60	4,8
Citi putekļu un metālu aerosolu veidi	18	42	39	41	38	178	14,3
Kopā:	154	202	269	371	247	1243	100

Piezīme: kopumā Rīgas Stradiņa universitātes aģentūras Darba drošības un vides veselības institūta Higiēnas un arodslimību laboratorija 2017.–2021. gadā ir veikusi 1243 dažādu putekļu mērījumus (šajos datos nav iekļauti azbesta putekļi, jo tie ir analizēti atsevišķā tematiskajā pielikumā "Azbests").

Avots: Rīgas Stradiņa universitātes aģentūra Darba drošības un vides veselības institūts

15. tabula. Veikto ķīmisko darba vides riska faktoru mērījumu skaits darba vietās 2017.2021. gadā

Ķīmiskais savienojums vai to maisījums*	Gads					Kopā	Procentuālais mērījumu sadalījums, %
	2017	2018	2019	2020	2021		
Mērīto ķīmisko vielu skaits	44	50	48	58	48	83	–
Mērījumu skaits kopā	283	496	391	549	605	2324	–
Oglekļa dioksīds	22	89	25	113	216	465	20,0
Ogļūdeņraži (summārie)	37	78	49	24	13	201	8,6
Formaldehīds	10	60	29	37	12	148	6,4
Mangāns	21	13	27	26	21	108	4,6
Izopropanols	6	23	18	13	19	79	3,4
Amonjaks	11	5	14	22	21	73	3,1
Ksiloli	9	9	20	13	18	69	3,0
Hroms	16	11	6	22	12	67	2,9
Benzols	7	19	15	9	14	64	2,8
Toluols	6	9	16	13	13	57	2,5

Ķīmiskais savienojums vai to maisījums*	Gads					Kopā	Procentuālais mērījumu sadalījums, %
	2017	2018	2019	2020	2021		
Slāpekļa dioksīds	4	15	10	16	9	54	2,3
Eļļas aerosols	22	7	3	3	10	45	1,9
Etanols	2	8	9	5	21	45	1,9
Svins	18	6	9	11	0	44	1,9
Acetaldehīds	2	10	0	26	1	39	1,7
Ozons	1	3	4	15	16	39	1,7
Acetons	3	9	8	6	10	36	1,5
Butilacetāts	5	8	3	3	17	36	1,5
Varš	6	3	6	12	9	36	1,5
Ogļūdeņraži (piesātinātie alifātiskie, C1-10)	0	0	0	13	22	35	1,5
Etilacetāts	0	8	1	8	17	34	1,5
Oglekļa monoksīds	4	21	5	0	4	34	1,5
Sevoflurāns	0	0	6	14	14	34	1,5
Nātrija hidroksīds	6	3	12	11	0	32	1,4
Metanols	1	8	7	4	11	31	1,3
Niķelis	4	1	6	9	11	31	1,3
Cinka oksīds	7	6	10	0	6	29	1,2
Benzaldehīds	0	10	0	18	0	28	1,2
Sēra dioksīds	4	4	5	10	3	26	1,1
Stirols	7	5	6	4	3	25	1,1
Alumīnijs	0	0	12	0	12	24	1,0
Sērūdeņradis	0	2	3	7	10	22	0,9
Dzīvsudrabs	2	2	0	9	4	17	0,7
Citu ķīmisko vielu mērījumi **	40	41	47	53	36	217	9,3

Piezīmes: kopumā 2017.–2021. gadā Rīgas Stradiņa universitātes aģentūras Darba drošības un vides veselības institūta Higiēnas un arodslimību laboratorija ir veikusi 2324 dažādu ķīmisko vielu mērījumus;

*- ķīmiskās vielas ir sakārtotas pēc mērījumu skaita (dilstošā secībā);

** - sadaļā "Citu ķīmisko vielu mērījumi" ir iekļautas tās ķīmiskās vielas, kuru mērījumu skaits dotajā gadā ir bijis mazāk kā 5 mērījumi.

Avots: Rīgas Stradiņa universitātes aģentūra Darba drošības un vides veselības institūts

Pateicoties bezmaksas mērījumu veikšanai ESF projekta „Darba drošības normatīvo aktu praktiskās ieviešanas un uzraudzības pilnveidošana” (Nr. 7.3.1.0/16/I/001) ietvaros, ir nedaudz pieaudzis arī ķīmisko vielu un savienojumu mērījumu skaits. No putekļiem un aerosoliem visbiežāk tiek mērīts metināšanas aerosols, koka, augu un dzīvnieku valsts izcelsmes putekļi, abrazīvie un papīra putekļi. No citu ķīmisko vielu mērījumiem visbiežāk tiek pasūtīti mērījumi kā oglekļa dioksīds, summārie ogļūdeņraži, formaldehīdi, mangāns, izopropanols, amonjaks, ksiloli, hroms, benzols, toluols un slāpekļa dioksīds.

Individuālo aizsardzības līdzekļu lietošana

Atbilstoši Ministru kabineta noteikumos Nr.372 "Darba aizsardzības prasības, lietojot individuālos aizsardzības līdzekļus" (pieņemti 20.08.2002.) definētajam individuālie aizsardzības līdzekļi (turpmāk – IAL) ir izstrādājumi, ierīces, iekārtas un sistēmas, kuras nodarbinātais valkā vai citādi lieto darbā, lai aizsargātu savu drošību un veselību no viena vai vairāku darba vides riska faktoru iedarbības. Darba aizsardzības pasākumu hierarhijā IAL lietošana uzskatāms par vismazāk efektīvo pasākumu, ko darba devējs var izvēlēties, lai aizsargātu savus nodarbinātos no darba vides riska faktoru iedarbības.

Nodarbināto aptauja

Lai novērtētu IAL lietošanu individuālā līmenī, nodarbinātajiem tika uzdots jautājums, vai **viņiem** strādājot ir nepieciešams lietot individuālās aizsardzības līdzekļus. Pozitīvu atbildi 2022. gadā sniedza 55,8% respondentu (2018. gadā – 44,8%, 2013. gadā – 51,2%; 2010. gadā – 42,6%; 2006. gadā – 46,0%), kas ir būtisks palielinājums. Domājams, ka šādi rezultāti saistāmi ar COVID-10 pandēmijas ietekmi, kuras dēļ daudzās publiskās vietās (t.sk. darba vietās) nācās lietot respiratorus, kas pirms pandēmijas nebija nepieciešams.

2022. gadā respondenti, kuri visbiežāk apgalvo, ka viņiem strādājot nepieciešams izmantot IAL, ir no šādām nozarēm:

- koksnes, koka un korķa izstrādājumu, mēbeļu ražošana (2022. gadā – 92,2%, 2018. gadā – 85,1%, 2013. gadā – 92,8%, 2010. gadā – 91,5%, 2010. gadā – 76,9%);
- veselība un sociālā aprūpe (2022. gadā – 87,4%);
- metālu, gatavo metālizstrādājumu ražošana, izņemot mašīnas un iekārtas (2022. gadā – 82,6%).

Lai arī visos pētījumos DARL nepieciešamību izmantot IAL biežāk atzīmē vīrieši, tomēr pakāpeniski atšķirība samazinās – ja 2010. gadā tā bija 30,6 procentpunkti, tad 2022. gadā – tikai 21,5:

- vīrieši (2022. gadā – 68,6%, 2018. gadā – 58,3%, 2013. gadā – 67,4%, 2010. gadā – 63,7%, 2010. gadā – 62,8%);
- sievietes (2022. gadā – 47,1%, 2018. gadā – 34,4%, 2013. gadā – 33,4%, 2010. gadā – 27,6%, 2010. gadā – 32,2%).

2022. gada aptaujā novērojama tendence, kas atšķirīga no citiem pētījumiem DARL – palielinoties nodarbināto vecumam, palielinās respondentu īpatsvars, kuri atzīmējuši, ka viņiem nepieciešams lietot IAL:

- 2022. gadā: 18–24 gadi – 48,0%, 25–34 gadi – 53,1%, 35–44 gadi – 56,3%, 45–54 gadi – 56,5%, 55–74 gadi – 59,0%;
- 2018. gadā: 18–24 gadi – 47,5%, 25–34 gadi – 38,2%, 35–44 gadi – 42,6%, 45–54 gadi – 48,4%, 55–74 gadi – 49,9%;
- 2013. gadā: 18–24 gadi – 54,1%, 25–34 gadi – 48,2%, 35–44 gadi – 48,4%, 45–54 gadi – 56,1%, 55–74 gadi – 49,4%;
- 2010. gadā: 18–24 gadi – 38,2%, 25–34 gadi – 40,0%, 35–44 gadi – 46,4%, 45–54 gadi – 41,4%, 55–74 gadi – 45,0%;
- 2006. gadā: 18–24 gadi – 45,1%, 25–34 gadi – 47,2%, 35–44 gadi – 43,5%, 45–54 gadi – 47,1%, 55–74 gadi – 47,0%.

Visos pētījumos DARL novērotas līdzīgas tendences – jo augstāks izglītības līmenis, jo retāk šādi nodarbinātie strādā darbus, kur pastāv nepieciešamība lietot IAL:

- 2022. gadā: pamatzglītība – 76,6%, vidējā izglītība – 65,6%, augstākā izglītība – 38,6%;
- 2018. gadā: sākumskola, nepabeigta pamatzglītība – 63,3%, pamatzglītība – 78,3%, vidējā – 56,2%, profesionālā vidējā – 58,5%, augstākā – 20,9%;
- 2013. gadā: sākumskola, nepabeigta pamatzglītība – 87,5%, pamatzglītība – 72,5%, vidējā – 62,2%, profesionālā vidējā – 61,4%, augstākā – 26,4%;

- 2010. gadā: sākumskola, nepabeigta pamatizglītība – 100,0%, pamatizglītība – 59,8%, vidējā – 41,4%, profesionālā vidējā – 52,9%, augstākā – 19,7%;
- 2006. gadā: sākumskola, nepabeigta pamatizglītība – 82,5%, pamatizglītība – 69,1%, vidējā – 51,2%, profesionālā vidējā – 54,6%, augstākā – 19,8%.

COVID-19 pandēmijas apstākļos ir izlīdzinājies respondentu īpatsvars privātajā un valsts sektorā, kuri norādījuši, ka jālieto IAL:

- privātajā sektorā: 2022. gadā – 56,1%, 2018. gadā – 49,0%, 2013. gadā – 56,0%, 2010. gadā – 43,5%, 2006. gadā – 49,4%;
- sabiedriskajās organizācijās: 2022. gadā – 68,8%, 2018. gadā – 36,3%, 2013. gadā – 55,4%, 2010. g. – 22,9%, 2006. g. – 47,0%;
- valsts sektorā: 2022. gadā – 55,2%, 2018. gadā – 36,7%, 2013. gadā – 42,5%, 2010. gadā – 39,7%, 2006. gadā – 38,9%.

2022. gadā atkal novērojama iepriekšējos pētījumos DARL identificētā tendence, kas 2018. gadā netika novērota – pieaugot uzņēmuma lielumam, pieaug respondentu skaits, kas minējuši, ka nepieciešams lietot IAL:

- 2022. gadā: 1–10 nodarbinātie – 49,6%, 11–49 nodarbinātie – 54,5%, 50–249 nodarbinātie – 59,5%, 250 un vairāk nodarbinātie – 57,3%;
- 2018. gadā: 1–10 nodarbinātie – 43,9%, 11–49 nodarbinātie – 45,7%, 50–249 nodarbinātie – 43,0%, 250 un vairāk nodarbinātie – 40,5%;
- 2013. gadā: 1–10 nodarbinātie – 47,8%, 11–49 nodarbinātie – 48,9%, 50–249 nodarbinātie – 49,8%, 250 un vairāk nodarbinātie – 58,6%;
- 2010. gadā: 1–10 nodarbinātie – 40,8%, 11–49 nodarbinātie – 47,3%, 50–249 nodarbinātie – 39,6%, 250 un vairāk nodarbinātie – 49,2%;
- 2006. gadā: 1–9 nodarbinātie – 37,7%, 10–49 nodarbinātie – 45,7%, 50–249 nodarbinātie – 46,3%, 250 un vairāk nodarbinātie – 53,5%.

2022. gadā, tāpat kā 2018. gadā, salīdzinot rezultātus pēc reģionālās RVDI pārraudzības teritorijas, vērojams, ka Rīgas reģionā vismazāk respondentu atzīmē, ka viņiem ir nepieciešams lietot IAL:

- Rīgas RVDI: 2022. gadā – 49,5%, 2018. gadā – 37,3%, 2013. gadā – 45,7%, 2010. gadā – 37,3%;
- Kurzemes RVDI: 2022. gadā – 55,0%, 2018. gadā – 53,6%, 2013. gadā – 48,3%, 2010. gadā – 55,3%;
- Zemgales RVDI: 2022. gadā – 59,8%, 2018. gadā – 48,6%, 2013. gadā – 64,1%, 2010. gadā – 57,8%;
- Vidzemes RVDI: 2022. gadā – 60,3%, 2018. gadā – 63,3%, 2013. gadā – 59,5%, 2010. gadā – 46,1%;
- Latgales RVDI: 2022. gadā – 68,8%, 2018. gadā – 52,3%, 2013. gadā – 48,1%, 2010. gadā – 36,0%.

Nodarbinātajiem, kuri atzīmēja, ka viņiem personīgi nepieciešams lietot IAL, tika uzdots jautājums, **vai nodarbinātais tos vienmēr lieto**. Arī 2022. gadā ir pieaudzis to respondentu īpatsvars, kuri IAL lieto vienmēr:

- vienmēr: 2022. gadā – 90,5%, 2018. gadā – 86,8%, 2013. gadā – 84,7%, 2010. gadā – 83,2%, 2006. gadā – 78,5%;
- dažreiz: 2022. gadā – 9,1%, 2018. gadā – 10,8%, 2013. gadā – 14,1%, 2010. gadā – 15,8%, 2006. gadā – 18,2%;
- nelieto: 2022. gadā – 0,4%, 2018. gadā – 1,8%, 2013. gadā – 1,1%, 2010. gadā – 0,8%, 2006. gadā – 3,3%.

Ņemot vērā, ka tikai 0,4% respondentu ir norādījuši, ka nelieto IAL, šis skaits ir neliels, lai izdarītu kādus nozīmīgus secinājumus. Tomēr šiem respondentiem un tiem respondentiem, kas IAL lieto tikai dažreiz, **tika lūgts precizēt, kāpēc viņi šos aizsardzības līdzekļus nelieto** (nepiedāvājot atbilstošu variantu, atbildes tika sagrupētas, 16. tabula).

16. tabula. Nodarbināto īpatsvars pa iemesliem, kāpēc viņi nelieto individuālos aizsardzības līdzekļus, %

Atbilde	2006	2010	2013	2018*	2022
Tie traucē strādāt, ir neērti vai spiež	53,0	49,0	57,0	46,3	66,5
Nedomāju, ka tos lietot ir svarīgi	18,0	19,0	11,0	14,4	5,6
Steigas gadījumā tos nelieto, tiek aizmirsts tos lietot	**	**	**	**	5,5
Tie tāpat nepasargās	8,0	12,0	14,0	5,0	3,1
Nav skaidrs, kam tie ir domāti vai kā tos lietot	1,0	2,0	1,0	4,9	2,0
Tie ir vizuāli nepievilcīgi	0	4,0	1,0	1,9	0,7
Darba devējs tos nenodrošina, tie nav pieejami	**	**	**	**	0,5
Cits iemesls	3,0	0,3	1,0	21,7	0

Piezīmes: *2018. gadā kodēšanu veica cits pētījuma īstenotājs, tāpēc iespējamās atšķirības, kas saistītas ar citu kodēšanas procesu.

** nepieciešamība pēc šāda koda netika identificēta iepriekšējo pētījumos.

Bāze: respondenti, kuriem strādājot ir nepieciešami individuālie aizsardzības līdzekļi, bet viņi tos nelieto, 2022. gadā n=148, 2018. gadā n=139, 2013. gadā n=188, 2010. gadā n=199, 2006. gadā n=244

Avots: nodarbināto aptauja

Līdzīgi kā visos iepriekšējos pētījumos DARL, arī 2022. gadā visbiežākais iemesls, kāpēc nodarbinātie nelieto IAL, ir IAL neērtība, mazais izmērs un traucējošais faktors darba veikšanā, turklāt kopš pēdējā pētījuma šādu respondentu īpatsvars ir būtiski pieaudzis (no 46,3% līdz 66,5%). Domājams, ka šādi rezultāti saistāmi ar COVID-19 pandēmiju, kad pieauga nepieciešamība lietot respiratorus vai sejas maskas, t.sk. tādiem cilvēkiem, kam iepriekš IAL vispār darba vietās nebija jālieto. Būtiski ir uzsvērt, ka abu minēto IAL lietošana ir apgrūtināta brīļļu lietotājiem (brīļļu aizsvīšana, galvas nospiešana pie ausīm), kas ir īpaši aktuāla problēma senioriem, kam nepieciešam lietot brilles lasīšanai. 2022. gada aptaujā kā atsevišķs kods, kas minēts pietiekami bieži, ir saistīts ar steigu – nepieciešamība pēc šāda koda netika identificēta iepriekšējos pētījumos jeb tas nozīmē, ka iepriekšējos gados šāds atbilžu variants netika minēts pietiekami bieži, lai tam izveidotu kodu.

Secinājumi

2022. gada darba devēju un nodarbināto aptauju rezultāti liecina, ka darba vidē ir turpinājusies biežāk sastopamo riska faktoru nomainīšana. Ja 2018. gadā biežāk minētie riska faktori bija psihoemocionālie (darba laika organizācija, tiešs kontakts ar klientiem u.tml.) un ergonomiskie riska faktori (piespiedu pozas, vienveidīgas kustības u.tml.), tad 2022. gadā ergonomiskie riska faktori ir tikuši minēti retāk un psihoemocionālie riska faktori ir kļuvuši par prevalējošajiem. Savukārt, DAS aptaujas rezultāti saglabā līdzīgas tendences kā 2018. gadā – joprojām populārāki ir ergonomiskie riska faktori. Šādus rezultātus iespējams skaidrot ar vairākiem apstākļiem, piemēram, atšķirībām aptauju anketu jautājumos, tomēr iespējams, ka DAS nepievērš pietiekamu uzmanību psihoemocionālo darba vides riska faktoru novērtēšanai un līdz ar to arī novēršanai.
- Situācija attiecībā uz darba devēju izpratni par darba vides riska faktoru esamību darba vietās nesen dibinātajos uzņēmumos ir sliktāka nekā uzņēmumos, kuri darbojas jau ilgāku laiku.

3. Joprojām aptuveni katrs ceturtais darba devējs norāda, ka neviens nodarbinātais nav pakļauts riska faktoriem, un dinamikā kopš 2018. gada situācija nav būtiski mainījusies, kas nozīmē, ka darba devēju izpratne par darba aizsardzību nav būtiski mainījusies. Saskaņā ar 2022. gada aptaujas datiem pie riska grupām pieder darba devēji no uzņēmumiem, kuros ir līdz 5 darbiniekiem un kuri dibināti 2016. gadā vai vēlāk. Ņemot vērā, ka šo grupu uzņēmumi visbiežāk nav iesaistīti darba devēju organizācijās, efektīvākais veids, kā tos sasniegt būtu VDI, kur, īstenojot “Konsultē vispirms” principu varētu preventīvi vērst šādu darba devēju uzmanību uz viņu pienākumiem darba aizsardzības jomā.
4. Darba devēju aptaujas rezultāti uzrāda pozitīvu dinamiku attiecībā uz darba vides riska novērtēšanu uzņēmumu grupā ar 11–49 darbiniekiem, bet pasliktinājumu mikrouzņēmumu grupā. Domājams, ka tas saistāms ar COVID-19 pandēmijas ietekmi, kad mikrouzņēmumu darbiniekiem vajadzēja fokusēties uz sava biznesa saglabāšanu.
5. Kopš iepriekšējā pētījuma par aptuveni 10 procentpunktiem samazinājies to darba devēju īpatsvars, kas norādījuši, ka ieguldījuši finanšu līdzekļus laboratorisko mērījumu veikšanā. Šādus rezultātus var skaidrot ar COVID-19 pandēmijas ietekmi, kad daudzos uzņēmumos tika ierobežota svešu personu / apmeklētāju iekļūšana uzņēmuma teritorijā, nepieciešamību samazināt izdevumus, kas saistīti ar darba aizsardzību, t.sk., laboratoriskajiem mērījumiem, kā rezultātā darba devēji laboratorijām nepasūtīja mērījumu veikšanu.
6. Jau vairākus pētījumus starp problemātiskajām nozarēm, kurās darba vides riska novērtējums visretāk veikts pilnā apjomā, ir zivsaimniecība (2022. gadā – 13,8%, 2018. gadā – 32,6%, 2013. gadā – 26,4%) un tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošana (2022. gadā – 23,2%, 2018. gadā – 31,4%). Šīs nozares uzskatāmas par prioritārām attiecībā uz darba aizsardzību.
7. Kopumā pētījuma rezultāti attiecībā uz darbinieku iesaisti darba vides riska novērtēšanā ir pasliktinājušies, jo ir gan pieaudzis to darba devēju īpatsvars, kas norādījuši, ka papildus neviens nav piedalījies darba vides riska novērtēšanā, gan to nodarbināto īpatsvars, kuri darba vides riska novērtēšanā nav piedalījušies. Ņemot vērā, ka būtiski ir pieaudzis to nodarbināto īpatsvars, kas norādījuši, ka darba vides risku novērtēšanas laikā tika uzdoti jautājumi par darba vietu un veselības sūdzībām, jāsecina, ka pieaug plaša starp “labajiem” un “sliktajiem” uzņēmumiem, t.i., kopējā darbinieku iesaistes kvantitāte pasliktinās, bet iesaistes kvalitāte uzlabojas. Atšķirīgi rezultāti gan novērojami DAS aptaujā, kurā pavisam neliela daļa respondentu atzīmējuši, ka riska novērtēšanā neviens nav piedalījies.
8. Arī 2022. gada DAS aptaujas rezultāti uzrāda līdzīgu tendenci kā iepriekšējos gados – darba devēji ievērojami retāk kā DAS apgalvo, ka darba vides riska novērtējumā iesaistīts konkrētais nodarbinātais vai viņa uzticības persona. Šādu atšķirību var skaidrot ar to, ka atbilstoši darba devēju aptaujas datiem vairāk kā puse darba devēju, kuri paši veikuši darba vides riska novērtējumu, norāda, ka neviens papildus novērtējumā netika iesaistīts. Tātad aptaujā iekļautie darba devēji, veicot šo darba aizsardzības pasākumu, retāk to izpilda atbilstoši normatīvo aktu prasībām. Savukārt gadījumos, ja riska novērtējumu veic DAS vai kompetenti speciālisti/institūcijas, iespējams, darba devēji nav pienācīgi informēti par darba vides riska novērtēšanas procesu un to, cik un kādas personas tajā tiek iesaistītas.
9. Laboratorisko mērījumu datu bāzes analīze liecina, ka veikto apgaismojuma, gaisa temperatūras, relatīvā mitruma un gaisa plūsmas mērījumu skaits ir būtiski samazinājies. Domājams, ka tas ir skaidrojams ar faktu, ka mērījumi ārpus ESF projekta tiek veikti maz, bet projekta ietvaros mikroklimatu un apgaismojumu indikatīvi izmēra kompetentās institūcijas vai speciālisti (jeb personas, kas veic darba vides risku novērtēšanu) un šo fizikālo riska faktoru laboratoriskie mērījumi netiek pasūtīti. Tā kā šādu mērījumu veikšanu nereglamentē normatīvie akti, nav zināms, vai rezultāti, kas iegūti ar indikatīvi veiktiem mērījumiem ir ticami, vai tos veic zinoši speciālisti, saskaņā ar standartu prasībām un ar kalibrētu aprīkojumu.

10. Pateicoties mērījumu veikšanai ESF projekta ietvaros ir nedaudz pieaudzis veikto mērījumu skaits, ts.k. arī ķīmisko vielu un savienojumu mērījumu skaits. No putekļiem un aerosoliem visbiežāk tiek mērīts metināšanas aerosols, koka, augu un dzīvnieku valsts izcelsmes putekļi, abrazīvie un papīra putekļi. No citu ķīmisko vielu mērījumiem visbiežāk tiek pasūtīti tādi mērījumi kā oglekļa dioksīds, summārie ogļūdeņraži, formaldehīdi, mangāns, izopropanols, amonjaks, ksiloli, hroms, benzols, toluols un slāpekļa dioksīds.
11. 2022. gada nodarbināto aptaujā būtiski pieaudzis to respondentu īpatsvars, kuri norādījuši, ka viņiem strādājot ir nepieciešams lietot individuālās aizsardzības līdzekļus (2022. gadā – 55,8% , 2018. gadā – 44,8%, 2013. gadā – 51,2%; 2010. gadā – 42,6%; 2006. gadā – 46,0%). Domājams, ka šādi rezultāti saistāmi ar COVID-19 pandēmijas ietekmi, kuras dēļ daudzās publiskās vietās (t.sk. darba vietās) nācās lietot respiratorus, kas pirms pandēmijas nebija nepieciešams. Situācija attiecībā uz IAL lietošanu arī ir uzlabojusies – vienmēr tos lieto: 2022. gadā – 90,5%, 2018. gadā – 86,8%, 2013. gadā – 84,7%, 2010. gadā – 83,2%, 2006. gadā – 78,5%.
12. Analizējot iemeslus, kāpēc nodarbinātie nelieto IAL, visbiežāk norādīta IAL neērtība, mazais izmērs un traucējošais faktors darba veikšanā, turklāt kopš pēdējā pētījuma šādu respondentu īpatsvars ir būtiski pieaudzis (no 46,3% līdz 66,5%). Domājams, ka šādi rezultāti saistāmi ar COVID-19 pandēmiju, kad pieauga nepieciešamība lietot respiratorus vai sejas maskas, t.sk. tādiem cilvēkiem, kam iepriekš IAL vispār darba vietās nebija jālieto. Būtiski ir uzsvērt, ka abu minēto IAL lietošana ir apgrūtināta brillu lietotājiem (brillu aizsvīšana, galvas nospiešana pie ausīm), kas ir īpaši aktuāla problēma senioriem, kam nepieciešams lietot brilles lasīšanai. Tas liecina par nepieciešamību vairāk darbiniekus iesaistīt IAL izvēlē, it īpaši tad, ja darbiniekiem ir kādas īpašas vajadzības (piemēram, būtiski atšķirīgi antropometriskie rādītāji u.tml dz.).

Ieteikumi un to realizācija

Ieteikumi no pētījumiem „Darba apstākļi un riski Latvijā 2009–2010”, „Darba apstākļi un riski Latvijā, 2012–2013” un to realizācija

Ieteikums

Secinājumos minētajās uzņēmumu riska grupās (zivsaimniecības, tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas, poligrāfijas nozares, mikro un mazie uzņēmumi, privātā sektora uzņēmumi, uzņēmumi, kuri atrodas Vidzemes RVDI teritorijā, uzņēmumi, kuros nodarbinātajiem kaut kādā mērā maksā algu aploksnē) nepieciešama ļoti aktīva rīcība, lai uzlabotu darba devēju izpratni par darba aizsardzības jautājumiem. Domājams, ka vienīgais veids, kā šī informācija varētu sasniegt konkrētos uzņēmumos, ir tieša kontroles institūciju iesaistīšanās, veicot preventīvus apsekojumus, kuru mērķis būtu ne tikai uzņēmumu pārbaude, bet arī skaidrojošā darba veikšana. VDI jāturpina aktīvas tematiskās pārbaudes (kampaņas) tajās nozarēs, kurās situācija ir vissliktākā turklāt uzņēmumu apsekojumu laikā jāņem vērā ne tikai nozare, bet arī piederība citām riska grupām.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2017–2018” laikā

Lai gan vērojama vispārīga situācijas uzlabošanās Latvijas uzņēmumos, ieteikums joprojām ir aktuāls arī 2018. gadā, jo vēl joprojām liela daļa darba devēju neizprot darba aizsardzības sistēmas nepieciešamību. Tādēļ VDI jāveido informatīvus pasākumus, apsekojumus, kampaņas, kas īpaši vērstas uz problemātisko uzņēmumu grupu informēšanu (tajā skaitā sadarbojoties ar uzņēmējus apvienojošām nevalstiskajām organizācijām – LDDK, LTRK, nozaru asociācijām).

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2019–2021” laikā

2022. gada pētījuma rezultāti liecina, ka riska grupas ir līdzīgas, tomēr tās ir sašaurinājušās, piemēram, pie riska grupām vairs nepieder mazie uzņēmumi (bet pieder mikrouzņēmumi) un uzņēmumi, kas darbojas poligrāfijas nozarē. Tomēr kopējais princips – darbs ar problemātisko uzņēmumu grupu uzņēmumiem – ir aktuāls arī pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2019–2021” izstrādes laikā. Ņemot vērā, ka vairums šādu uzņēmumu nav darba devēju organizāciju biedri, tad domājams, ka efektīvākais mehānisms ir VDI mērķtiecīga riska grupas uzņēmumu atlase, ņemot vērā arī pētījuma DARL rezultātus, apsekojumu veikšana šajos uzņēmumos, kā arī informācijas sniegšana šiem uzņēmumiem. Papildus ieteikumus skatīt sadaļā zemāk, kur apkopoti ieteikumi, kas izriet no šī pētījuma datu analīzes.

Ieteikums

Ieteicams organizēt diskusiju starp DAS un VDI inspektoriem, lai nodrošinātu vienotu izpratni par darba vides riska novērtēšanas principiem un normatīvo aktu prasību izpildi, piemēram, vai un kā noformējama nodarbināto informēšana par darba vides riska novērtēšanas rezultātiem un citām ar šīm tēmām saistītie jautājumi; vai un kā noformējam nodarbināto piedalīšanās darba vides riska faktoru novērtēšanā u.c.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2017–2018” laikā

Veiktās aktivitātes uzlabojušas savstarpējo komunikāciju un izpratni par darba aizsardzības prasību ievērošanu, tomēr nepieciešams šāda veida komunikāciju turpināt un plānot kā regulāru aktivitāti.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2019–2021” laikā

Jau vairākus gadus reizi gadā Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras darba aizsardzības preventīvā plāna ietvaros tiek organizētas konferences darba aizsardzības pakalpojumu sniedzējiem, tomēr pētījuma rezultāti liecina, ka darba aizsardzības pakalpojumu sniedzēju darba kvalitāte ir viena no darba vides problēmām Latvijā, tāpēc ieteikums ir aktuāls arī pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2019–2021” izstrādes laikā.

Ieteikums

Viena no prioritātēm darba aizsardzības jomā būtu nodarbināto iesaistīšana darba aizsardzības jautājumu risināšanā uzņēmumā gan tajos uzņēmumos, kur ir arodbiedrības un nodarbināto pārstāvji, gan tajos, kur šādas nodarbināto pārstāvniecības nav. Liela nozīme šajā darbā ir DAS, tāpēc ieteicams sagatavot skaidrojošu materiālu ar praktiskiem piemēriem DAS, kuri ikdienā veic darba vides riska novērtēšanu, par nepieciešamību riska novērtēšanā iesaistīt nodarbināto, kas veic darbu konkrētajā vietā, piemēram, iekļaujot materiālā vienkāršus jautājumus, kurus būtu būtiski uzdot par katru darba vides riska faktoru. Iespējams nepieciešams organizēt semināru, kas sniegtu praktiskas prasmes DAS, kā veidot dialogu ar dažāda izglītības līmeņa cilvēkiem.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2017–2018” laikā

Lai gan vērojama pozitīva tendence attiecībā uz nodarbināto iesaisti darba vides riska novērtējumā, joprojām tikai neliela daļa darba devēju un nodarbināto apgalvo, ka viņi tiek iesaistīti šajā procesā. Tādēļ ieteikums aktuāls arī 2018. gadā.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2019–2021” laikā

Lai gan iepriekš Latvijā ir īstenoti vairāki pasākumi par darbinieku iesaisti darba aizsardzības jautājumu risināšanā, pētījuma rezultāti attiecībā uz darbinieku iesaisti darba vides riska novērtēšanā ir pasliktinājusies (skatīt secinājumus iepriekš), tādēļ ieteikums ir aktuāls arī pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā, 2019–2021” izstrādes laikā. Ieteicams apkopot informāciju par labās prakses piemēriem, kā iesaistīt gan pašus darbiniekus, gan darbinieku uzticības personas darba vides riska novērtēšana, piemēram, organizēt semināru, kurā darba devēji dalās savā pozitīvajā pieredzē.

Ieteikumi pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2017–2018” ietvaros un to realizācijas novērtējums

Ieteikums

Viena no problemātiskajām mērķgrupām, kurā bieži vien darba devēji neievēro darba aizsardzības prasības, ir mazie uzņēmumi. Būtu nepieciešams veicināt nodarbināto iespējas ietekmēt darba aizsardzības sistēmas pilnveidošanu. To iespējams panākt ar interneta vidē bāzētā rīka darba vides riska novērtēšanai OiRA popularizēšanu (norādot saiti uz šo rīku VDI sociālajos tīklos, piedāvājot nodarbinātajiem iespēju šo rīku izmantot apsekojumu laikā un pārrunāt tā rezultātus u.c.) tieši nodarbināto vidū, kuri paši varētu veikt darba vides riska novērtējumu un ieteikt to darīt saviem darba devējiem. Tieši šāda pieeja “no apakšas uz augšu” (*bottom-up*) veicinātu gan pašu nodarbināto iesaisti, jo radītu sajūtu, ka viņi ir spējīgi ietekmēt uzņēmumos notiekošos procesus, gan darba devēju izpratni par riska faktoriem, kas īpaši būtiski viņu nodarbinātajiem. Lai pārbaudītu, vai šobrīd OiRA atbilst nodarbināto lietošanas vajadzībām, būtu nepieciešams veidot testa sesijas, kurās dažādi nodarbinātie (pēc vecuma, dzimuma, nozares, profesijas u.c.) izmēģinātu šo rīku, bet kvalificēts eksperts identificētu problēmas, kas saistītas ar rīka lietošanu, izveidojot ieteikumu sarakstu tā uzlabošanai.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2019–2021” laikā

OiRA rīks ir pieejams ikvienam interesentam. Izmantojot OiRA testa sesijas, tās Latvijā līdz 2022. gada 31. decembrim ir izmantojuši 4110 lietotāji, no kuriem 1131 (27,5%) pēc izmēģināšanas ir izveidojuši savus kontus un turpina lietot OiRA rīku. Kad epidemioloģiskā situācija to ļauj, tiek organizēti klātienes semināri datorklasēs, kur dalībniekiem ir iespējams pamēģināt rīku, turklāt šādos gadījumos nav ierobežojumu attiecībā uz dalībnieku profilu – tie var būt gan uzņēmumu īpašnieki, gan vadītāji, gan vidējā līmeņa vadītāji, gan darbinieki.

Tomēr pētnieku ieskatā būtu vairāk jāveicina darba devēju un darba aizsardzības speciālistu zināšanas par OiRA rīku un tās praktisko izmantošanu, jo darba vides riska novērtēšana ir darba devēja nevis darbinieku

pienākums. Jāatzīmē, ka saskaņā ar VDI sniegto informāciju, darbinieku iesaiste OiRA rīka lietošanā ir bijusi tehniski viena no rīka identificētajām problēmām, kas Eiropas līmenī tiek risināta tikai 2022.–2023. gadā.

Papildus tam jānorāda, ka visu izstrādāto OiRA rīku saturs tiek saskaņots ar sociālajiem partneriem, t.sk. Latvijas Brīvo arodbiedrību savienību, kuri var izplatīt šo informāciju saviem biedriem. OiRA rīkā iekļautais statistikas apkopošanas un analīzes rīks liecina, ka tikai aptuveni 3% no respondentiem ir norādījuši, ka informāciju ir saņēmuši no arodbiedrībām, kas liecina, ka arodbiedrībām būtu jāuzņemas aktīvāka loma OiRA rīka popularizēšanā Latvijā.

Līdz ar to ieteikums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2019–2021” izstrādes laikā ir aktuāls attiecībā uz OiRA rīka popularizēšanu (sīkāk skatīt ieteikumus zemāk) no sociālo partneru un VDI puses.

Ieteikums

Nepieciešams veidot informatīvas kampaņas par konkrētās nozarēs visbiežāk sastopamajiem darba vides riska faktoriem (vai tiem faktoriem, kuri atbilstoši aktuālajai statistikai bijuši par cēloņiem nelaimes gadījumiem vai arodslimībām) un efektīviem preventīvajiem pasākumiem to novēršanai, izplatot informāciju, gan sociālajos tīklos, gan VDI mājaslapā un mājaslapā stradavesels.lv, kā arī informējot darba devējus un nodarbinātos tematisko un citu pārbaužu ietvaros. Īpaša uzmanība būtu jāpievērš uzņēmumiem no zivsaimniecības, tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas un poligrāfijas nozarēm.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2019–2021” laikā

Informācija par darba vides riska faktoriem un preventīvajiem pasākumiem ir ievietota mājaslapā www.stradavesels.lv, kur tos vienkārši un ērti var filtrēt pēc atslēgas vārdiem. VDI informāciju ievieto arī sociālajos tīklos, tomēr pēdējā laikā tā galvenokārt ir saistīta ar dažādiem bezmaksas semināriem, kas tiešā veidā nav saistāma ar informācijas sniegšanu, piemēram, par nelaimes gadījumu cēloņiem vai arodslimībām. Pēdējos gados VDI ir īstenojusi informatīvo kampaņu par darba aizsardzību “Esi drošs, ka darbs ir drošs!”, tomēr tās galvenais mērķis bija aicināt darba devējus pieteikties bezmaksas atbalstam ESF projekta ietvaros. Informatīvās kampaņas par konkrētās nozarēs visbiežāk sastopamajiem darba vides riska faktoriem kopš iepriekšējā pētījuma DARL nav īstenotas. Ņemot vērā, ka arī 2022. gadā zivsaimniecība un tekstilizstrādājumu nozares ir identificētas kā augsta riska nozares, ieteikums ir aktuāls arī pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2019–2021” izstrādes laikā. Papildus ieteikumus skatīt zemāk.

Ieteikums

Lai veicinātu DAS kvalitāti un izpratni par darba vides riska novērtējumu atbilstoši labās prakses piemēriem, augstākās izglītības programmās jāattīsta sadaļa par dažādiem nodarbināto iesaistes veidiem riska novērtējumu veikšanā. Tas DAS ļautu daudz efektīvāk izmantot nodarbināto zināšanas par riskiem viņu darba vietās, kā arī mazinātu nodarbināto pasivitāti tā iemesla dēļ, ka viņi šos novērtējumus bieži vien uztver kā formālus.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2019–2021” laikā

Ar pētījumā izmantotajām metodēm nav iespējams noskaidrot, vai ir veiktas kādas izmaiņas augstākās izglītības programmās.

Ieteikums

Ņemot vērā, ka tehnoloģiju attīstības dēļ iedzīvotāji ar ergonomiskajiem darba vides riskiem saskaras jau skolas vecumā, VDI sadarbībā ar izglītības iestādēm nepieciešams veidot kampaņas vidusskolas vecuma iedzīvotāju informēšanai par ergonomisku darba vietas iekārtošanu. Tāpat būtu jāizglīto skolotāji izglītības iestādēs par to, kā veidot drošu un veselību veicinošu darba vidi, lai viņi ar praktiskiem piemēriem attīstītu skolēnu izpratni par ergonomiskas darba vides veidošanu, piemēram, kā pareizi veikt darbu pie datora informātikas stundās, kā iekārtot vidi lasīšanai literatūras stundās u.tml.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2019–2021” laikā

Kopš iepriekšējā pētījuma ir īstenoti vairāki semināri par darba aizsardzības jautājumiem izglītības nozarē, tomēr to fokuss vienmēr ir bijis pedagogu veselība nevis ergonomika skolēniem. Līdz ar to ieteikums nav īstenots un ir aktuāls arī šī pētījuma veikšanas laikā – VDI vajadzētu aktīvāk sadarboties ar izglītības iestādēm, lai uzlabotu nākotnes darbinieku izpratni gan par ergonomiku, gan darba aizsardzību kopumā. Tāpat VDI ieteicams uzlabot sadarbību ar Valsts izglītības satura centru, lai aktīvāk iekļautu jautājumus, kas saistīti ar darba aizsardzību un darba tiesībām izglītības iestāžu mācību programmās.

Ieteikums

RSU DDVVI kopš 2013. gada novembra ir pārtraucis nodrošināt elektroniskās testēšanas pārskatu sagatavošanas sistēmas uzturēšanu, kas būtiski kavē iespēju iepazīties ar šiem datiem, lai būtu iespējams veikt laboratorisko mērījumu rezultātu vispārēju analīzi. Nepieciešams atjaunot šīs sistēmas darbību ar jaunu esošās elektroniskās datubāzes versiju, kurā tiktu novērstas problēmas, kas tika konstatētas sākotnējās datubāzes versijā. Piemēram, būtu jānodrošina iespēja datubāzē iekļaut jaunu darba vides riska faktoru mērījumus datubāzes izmantošanas laikā, kas ļautu papildināt datubāzi ar citu faktoru mērījumiem, ja tāda vajadzība rodas. Tāpat būtu nepieciešams iekļaut jaunu mērījumu parametrus noteiktām mērījumu grupām, jo šobrīd tās izpaužas kā atkārtoto piezīmes, kas tiek atzīmētas pie specifiskiem mērījumiem, piemēram, apgaismojuma mērījumos tiek norādīts izmantoto gaismas avotu skaits.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2019–2021” laikā

Ieteikums nav realizēts un ir aktuāls pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2019–2021” izstrādes laikā.

Ieteikumi no pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2019–2021”

1. Pētījuma DARL rezultāti liecina, ka zivsaimniecības un tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarēs nepieciešams īstenot pasākumus, kas uzlabotu situāciju darba aizsardzības jomā šīs nozares uzņēmumos, piemēram:
 - a. VDI izvērtēt iespējas veikt tematiskās pārbaudes šajās nozarēs, piemēram, reģionālo tematisko pārbaužu veidā;
 - b. izstrādāt OiRA rīku zivsaimniecības uzņēmumiem;
 - c. organizēt semināru par darba vidi zivsaimniecībā ESF projekta ietvaros;
2. Izstrādāt interaktīvā darba vides riska novērtēšanas rīka OiRA popularizēšanas ilgtermiņa plānu (piemēram, 5 gadiem) un īstenot pasākumus saskaņā ar izstrādāto plānu.
3. Darba aizsardzības preventīvo pasākumu plānā iekļaut semināru / meistarklasi par mikroklimata un apgaismojuma indikatīvajiem mērījumiem, kuru ietvaros organizēt salīdzinošo testēšanu, kas ļautu indikatīvo mērījumu veicējiem novērtēt mērījumu veikšanas kvalitāti un rezultātu precizitāti.
4. Plānojot nākamo pētījumu DARL, ieteicams izvērtēt iespējas vienādot aptaujas anketu jautājumu formulējumus par konkrētiem darba vides riska faktoriem visās respondentu grupās aptaujas anketās (šobrīd darba devējiem un nodarbinātajiem ir vienādots, bet DAS ir saglabājis tāds riska faktoru uzskaitījums, kas ļauj situāciju analizēt dinamikā). Tas ļautu objektīvāk salīdzināt dažādu respondentu grupu viedokli.
5. Nākamā pētījuma DARL DAS aptaujā ieteicams iekļaut papildus jautājumu par to, vai gadījumos, ja darba vides riska novērtēšanai tiek izmantots MK noteikumu nr. 660 1. pielikums, tas ir modificēts, lai ļautu ne tikai identificēt darba vides riska faktorus, bet arī novērtēt risku.

Pielikums

1. pielikums. Darba devēju viedoklis par nodarbināto pakļautību darba vides riska faktoriem, %

Riska faktors	Gads	Visi	Vairāk par pusi	Aptuveni puse	Mazāk par pusi	Neviens	Grūti pateikt
Vibrācija, kuru rada rokas instrumenti, mašīnas utt.	2006	2,9	2,9	3,7	10,2	80,3	0,0
	2010	4,8	3,0	6,8	15,4	70,0	0,0
	2013	3,7	2,4	3,1	10,5	80,3	0,0
	2018	11,9	5,7	5,7	12,3	62,3	2,0
	2022	13,6	3,7	4,4	10,3	67,9	0,0
Vibrācija, kuru rada transportlīdzekļi (piemēram, traktori, ekskavatori, smagās automašīnas)	2006	1,7	2,1	1,7	10,8	83,6	0,1
	2010	5,2	5,9	5,5	10,5	72,9	0,0
	2013	4,9	1,1	3,0	7,6	83,5	0,0
	2018	8,4	4,7	4,5	6,0	74,5	1,9
	2022	7,9	2,3	3,7	8,2	77,9	0,0
Tik skaļš troksnis, ka nākas pacelt balsi, runājot ar cilvēkiem	2006	3,8	2,3	2,7	8,9	82,1	0,2
	2010	3,9	3,1	5,4	13,0	74,5	0,1
	2013	2,9	1,7	2,9	9,7	83,5	0,3
	2018	9,4	3,5	4,1	6,4	74,1	2,5
	2022	7,9	2,3	3,7	8,2	77,9	0,0
Augsta temperatūra, kuras dēļ nodarbinātie svīst pat tad, kad nestrādā	2006	1,5	0,8	0,2	1,8	95,1	0,8
	2010	3,0	0,9	2,5	3,1	90,5	0,1
	2013	2,0	0,8	1,3	2,7	92,7	0,4
	2018	4,6	2,6	2,0	2,7	85,7	2,3
	2022	4,5	0,9	0,8	3,6	90,0	0,3
Zema temperatūra telpās	2006	3,2	1,4	1,7	5,8	87,8	0,1
	2010	6,0	1,9	6,3	9,2	76,7	0,0
	2013	4,0	0,6	3,0	4,7	87,3	0,5
	2018	3,4	1,2	1,0	2,2	90,4	1,8
	2022	4,9	0,9	2,1	3,5	88,6	0,0
Caurvējš	2006	3,7	2,6	2,6	9,9	81,1	0,2
	2010	4,8	3,5	8,0	12,2	71,4	0,1
	2013	5,6	2,0	3,9	7,5	80,9	0,1
	2018	7,7	3,1	4,2	4,8	76,6	3,6
	2022	8,6	1,9	3,3	7,1	78,8	0,3
	2006	6,0	6,0	6,0	13,0	69,1	0,0

Riska faktors	Gads	Visi	Vairāk par pusi	Aptuveni puse	Mazāk par pusi	Neviens	Grūti pateikt
Darbs ārā dažādos laika apstākļos (vasarā un ziemā)	2010	13,0	8,0	9,0	22,0	47,0	0,0
	2013	11,0	6,0	8,0	12,0	63,1	0,0
	2018	16,1	6,8	5,1	9,4	60,8	1,8
	2022	18,3	5,5	6,2	10,0	60,0	0,0
Izgarojumu, dūmu, putekļu vai bīstamu ķīmisku vielu ieelpošana	2013	6	2	5	11	77	0,1
	2018	13,7	5,7	3,3	9,7	66,3	1,2
	2022	10,7	3,0	4,3	9,3	72,6	0,0
Ķīmisko vielu uzsūkšanās caur ādu	2013	1	0,0	1	5	91	0,2
	2018	4,1	1,8	1,0	3,1	88,0	2,0
	2022	5,9	1,0	2,3	4,8	86,0	0,0
Ķīmiskās un bioloģiskās vielas, kas izraisa ļaundabīgos audzējus (piemēram, arsēns, benzols, hroma savienojumi, niķeļa savienojumi, cietkoksnes putekļi, B un C tipa vīrusi u.tml.)	2013	1	0,0	0,0	2	96	1
	2018	2,1	0,9	0,4	1,0	93,3	2,3
	2022	1,3	0,0	0,4	0,7	96,7	0,9
Cietkoksnes putekļi (ozols, dižskābardis u.c.)	2022	3,8	1,2	0,3	2,8	91,8	0,1
Bioloģiskās vielas, kas izraisa ļaundabīgos audzējus (piemēram, vīrushepatīti B un C vīrusi u.tml.)	2022	2,5	0,4	0,6	0,8	94,6	1,2
Jonizējošais starojums (piemēram, rentģena ierīces)	2006	0,0	0,0	0,0	1,4	99	0,0
	2010	0,0	0,0	0,0	1,9	98	0,0
	2013	0,0	0,0	0,0	2,8	97,0	0,3
	2018	0,9	0,3	0,3	1,5	95,3	1,7
	2022	1,4	0,1	0,2	1,2	96,9	0,1
Nejonizējošais starojums (ultravioletais, lāzera, infrasarkanais u.tml.)	2006	1,4	0,2	0,4	1,6	95,8	0,5
	2010	0,4	0,0	0,2	3,2	96,0	0,1
	2013	1,8	1,0	0,7	3,6	92,1	0,8
	2018	2,5	0,5	0,9	1,9	92,5	1,7
	2022	2,1	0,5	0,6	2,4	92,8	1,7
Paaugstināts atmosfēras spiediens	2006	0,0	0,0	0,0	1	98	1
	2010	2	0,0	1	1	97	0,1
	2013	2	0,0	1	1	96	1
	2018	1,8	0,4	0,8	0,5	94,6	1,9
	2022	*	*	*	*	*	*
	2006	2,3	1,6	1,7	3,0	90,8	0,6
	2010	10,8	2,4	2,8	5,8	78,1	0,1

Riska faktors	Gads	Visi	Vairāk par pusi	Aptuveni puse	Mazāk par pusi	Neviens	Grūti pateikt
Bioloģiskie faktori (piemēram, ērcu encefalīts, vīrusu hepatīts, kontakts ar asinīm, dzīvniekiem)	2013	9,0	1,9	2,6	4,2	81,9	0,4
	2018	12,2	2,8	2,1	4,9	76,3	1,6
	2022	9,4	2,1	1,9	3,4	82,6	0,5
Darbs piespiedu pozā (piemēram, stāvus, sēdus, t.sk. neērtā pozā)	2006	11,1	8,8	6,3	6,9	66,3	0,7
	2010	15,1	12,5	9,6	11,1	51,6	0,0
	2013	19,2	5,7	7,0	9,7	57,9	0,5
	2018	39,4	13,0	7,9	7,2	31,1	1,4
	2022	32,4	6,6	6,5	7,3	47,2	0,1
Smagu priekšmetu nešana vai pārvietošana	2006	5,3	4,5	6,7	11,9	71,5	0,1
	2010	9,4	5,1	7,1	21,2	57,1	0,1
	2013	6,2	2,3	7,7	1,34	69,3	0,3
	2018	10,5	4,0	6,4	11,2	66,1	1,9
	2022	18,7	5,6	8,0	9,1	58,6	0,0
Vienveidīgas kustības (piemēram, plaukstu locītavā vai plecos)	2006	6,1	5,4	5,4	8,5	74,5	0,2
	2010	12,6	8,1	9,3	11,8	57,7	0,5
	2013	14,9	3,0	7,1	11,0	64,0	0,0
	2018	29,4	11,0	5,2	9,9	42,4	2,0
	2022	27,9	5,3	5,9	8,9	51,3	0,6
Darbs ar datoru (vismaz divas stundas dienā)	2006	14,6	6,9	8,4	30,9	39,1	0,1
	2010	20,3	8,2	8,5	38,3	24,5	0,0
	2013	28,2	5,6	11,6	24,9	29,7	0,0
	2018	23,0	4,5	7,0	25,4	38,6	1,4
	2022	43,2	4,4	7,3	22,8	22,3	0,0
Distances darbs, teledarbs (darbs, kas netiek veikts tiešajā darba vietā, bet gan citur (piemēram, mājās), brīvs darba režīms, kad nodarbinātais veic darba pienākumus, kad un kur grib, galvenokārt darbs pie datora) – 2006.–2018. gada jautājumu formulējums	2006	2,5	1,1	3,3	8,3	84,8	0,1
	2010	6,1	4,1	5,3	13,4	71,1	0,1
	2013	18,1	2,7	6,7	10,2	61,8	0,4
	2018	10,3	2,4	2,7	13,8	68,4	2,4
Attālinātais darbs – 2022. gada jautājuma formulējums	2022	29,0	2,9	5,2	14,7	47,9	0,3
Darbs augstumā (vairāk nekā 1,5 metru augstumā)	2006	1,6	2,4	3,0	7,0	86,0	0,0
	2010	3,1	3,6	4,2	12,3	76,8	0,0
	2013	2,4	2,2	3,8	7,1	84,5	0,0
	2018	5,7	1,7	3,0	5,7	82,0	1,8
	2022	10,2	2,7	2,5	7,7	76,8	0,0

Riska faktors	Gads	Visi	Vairāk par pusi	Aptuveni puse	Mazāk par pusi	Neviens	Grūti pateikt
Darbs sprādzienbīstamā vidē (piemēram, darbs ar gāzi, smalkiem koka putekļiem)	2006	1,2	0,4	0,7	2,6	94,9	0,1
	2010	2,0	1,1	0,7	7,8	88,3	0,1
	2013	1,1	0,4	1,1	3,5	93,9	0,1
	2018	2,3	0,2	0,6	1,4	94,1	1,4
	2022	2,7	0,2	1,1	3,4	92,6	0,0
Darbs ar aprīkojumu (piemēram, slīpmašīnas, frēzes)	2006	5,4	5,7	4,3	11,1	73,3	0,1
	2010	5,3	5,0	6,6	16,5	66,6	0,0
	2013	3,9	3,3	5,0	10,4	77,4	0,0
	2018	8,8	2,7	4,2	6,6	76,1	1,5
	2022	10,2	2,8	4,1	8,4	74,3	0,1
Darbs ar bīstamajām iekārtām (celtni, lifti, katlu iekārtas, cisternas u.tml.)	2006	1,0	2,1	2,5	9,3	85,0	0,0
	2010	2,8	3,4	3,5	11,3	78,9	0,2
	2013	0,6	1,8	2,8	7,5	87,2	0,0
	2018	4,0	0,8	2,5	5,2	85,7	1,7
	2022	*	*	*	*	*	*
Maiņu darbs (darbs maiņās 8 stundas katru dienu)	2006	7,8	5,4	4,3	5,8	76,3	0,3
	2010	2,5	5,2	2,9	7,9	81,5	0,0
	2013	7,9	2,5	3,3	7,9	77,5	0,9
	2018	8,9	2,3	1,8	4,3	81,2	1,5
	2022	4,1	2,4	1,1	2,8	89,0	0,5
Summētais darba laiks (katru dienu citādāks darba laiks, kopumā nedrīkst pārsniegt 56 stundas nedēļā)	2006	14,9	8,3	6,2	8,2	62,1	0,2
	2010	16,2	11,0	4,9	11,6	56,3	0
	2013	18,9	7,0	5,9	10,5	57,0	0,8
	2018	26,2	6,8	4,6	4,6	56,0	1,7
	2022	23,9	4,9	4,8	5,7	59,6	1,1
Nakts darbs (vairāk nekā 2 stundas laikā no 22.00 līdz 6.00)	2006	1,2	2,6	2,2	7,9	86,0	0,1
	2010	4,7	2,9	2,4	10,8	79,2	0,0
	2013	2,1	1,7	2,5	8,1	85,3	0,3
	2018	4,5	1,3	1,6	4,0	86,3	2,2
	2022	2,9	1,0	1,3	4,8	90,1	0,0
Virsstundu darbs (strādā ilgāk nekā ir paredzēts darba līgumā)	2006	4,4	1,9	1,9	10,6	80,9	0,3
	2010	7,1	2,5	5,6	13,1	71,7	0,1
	2013	4,2	2,7	3,9	8,1	79,9	1,2
	2018	6,4	1,5	1,8	7,1	80,6	2,5
	2022	*	*	*	*	*	*

Riska faktors	Gads	Visi	Vairāk par pusi	Aptuveni puse	Mazāk par pusi	Neviens	Grūti pateikt
Darbs ar sarežģītām, ātri mainīgām tehnoloģijām, ātru un svarīgu lēmumu pieņemšanu	2006	4,5	2,2	3,8	9,1	80,4	0
	2010	7,9	3,5	3,8	13,1	71,7	0,1
	2013	9,1	3,3	4,6	10,5	71,8	0,7
	2018	8,3	3,2	2,8	9,6	73,7	2,4
	2022	*	*	*	*	*	*
Darbs ar sarežģītām, ātri mainīgām tehnoloģijām (t.sk., droniem, robotiem utt.)	2022	4,4	1,0	0,9	2,3	91,3	0,0
Ātru un svarīgu lēmumu pieņemšana	2022	33,6	4,6	7,6	18,2	35,7	0,4
Nemaināms darba temps (piemēram, nodarbinātājam ir jāstrādā tādā tempā, kādā to nosaka darba aprīkojums)	2006	3,3	2,0	3,4	5,5	85,4	0,4
	2010	3,2	4,1	3,6	5,5	83,7	0,1
	2013	4,9	2,0	3,0	6,7	82,4	0,9
	2018	4,9	1,5	2,1	2,8	86,4	2,3
	2022	7,1	1,8	2,7	4,9	83,4	0,1
Laika trūkums	2006	11,3	4,0	4,7	12,2	66,6	1,2
	2010	15,0	5,2	5,9	12,2	61,2	0,4
	2013	14,8	3,8	6,0	8,9	65,2	1,3
	2018	19,1	5,2	4,2	10,7	57,1	3,7
	2022	29,3	3,4	6,4	10,2	49,9	0,8
Liela darba slodze, daudz darba pienākumu	2022	19,3	3,4	6,1	12,3	58,8	0,0
Tiešs kontakts ar cilvēkiem, kuri nav darbinieki respondentu darba vietā (pircējiem, pasažieriem, audzēkņiem, pacientiem u.tml.)	2018	47,5	10,2	3,8	14,2	22,9	1,3
	2022	43,8	7,5	7,8	15,8	25,1	0,0
Fiziska vardarbība darba vietā	2006	0,0	0,0	1	1	98	0,1
	2010	3	0,0	2	3	91	0,1
	2013	1	0,0	1	1	96	0,0
	2018	0,2	0,3	0,1	0,4	97,7	1,1
	2022	1,1	0,1	0,2	0,7	98,0	0,0
Iebiedēšana darba vietā	2006	0,0	1	0,0	1	98	0,0
	2010	3	1	0,0	4	91	0,1
	2013	1,0	0,0	0,0	2,0	96,0	1,0
	2018	0,0	0,3	0,0	0,4	97,8	1,4
	2022	*	*	*	*	*	*

Riska faktors	Gads	Visi	Vairāk par pusi	Aptuven ī puse	Mazāk par pusi	Neviens	Grūti pateikt
Seksuāla uzmākšanās darba vietā	2006	0,0	0,0	0,0	0,0	100	0,0
	2010	0,0	0,0	1	2	97	0,1
	2013	0,0	0,0	1	0,0	98	1
	2018	0,0	0,0	0,0	0,2	98,5	1,3
	2022	*	*	*	*	*	*
Azbests	2010	0,0	0,0	1,2	2,0	97,0	0,0
	2013	0,0	0,0	0,0	0,9	99,1	0,0
	2018	0,7	0,1	0,1	0,9	96,6	1,6
	2022	0,2	0,0	0,0	0,5	99,2	0,1
Elektromagnētiskā lauka starojums	2010	11,8	2,0	1,5	8,4	75,9	0,5
	2013	8,4	1,9	2,3	4,2	81,2	1,8
	2018	4,0	1,5	0,6	3,0	89,2	1,8
	2022	5,1	0,6	0,7	3,1	88,4	2,1
Pārāk liels, spilgts apgaismojums	2013	0,0	0,7	0,0	2,0	96,0	1,0
	2018	1,3	0,6	0,5	1,2	94,7	1,7
	2022	2,1	0,4	0,9	1,9	94,7	0,0
Pārāk mazs, nevienmērīgi sadalīts apgaismojums	2013	3,0	3,0	6,0	0,0	88	0,0
	2018	3,2	1,0	2,3	3,6	88,0	1,9
	2022	3,6	1,3	3,1	3,6	88,3	0,0
Alerģēni, alerģiskas vielas	2022	5,8	1,5	1,8	4,6	85,9	0,5

* Jautājums netika uzdots

Bāze: visi darba devēji, 2022. gadā n=1013, 2018. gadā n=1081, 2013. gadā n=1044, 2010. gadā n=1044, 2006. gadā n=1058

Avots: darba devēju aptauja

2. pielikums. Nodarbināto viedoklis par pakļautību darba vides riska faktoriem, %

Riska faktors	Gads	Visu laiku	Gandrīz visu laiku	75% no visa laika	50% no visa laika	25% no visa laika	Gandrīz nekad	Nekad	Grūti pateikt
Vibrācija, kuru rada rokas instrumenti, mašīnas u.t.t.	2006	3,1	3,8	2,2	3,3	6,2	5,3	75,7	0,3
	2010	3,3	4,2	2,0	2,1	7,5	6,9	73,7	0,3
	2013	2,7	2,7	2,4	3,4	6,2	4,7	77,8	0,2
	2018	2,7	3,2	2,6	5,2	9,1	6,1	70,2	0,9
	2022	2,3	2,3	1,4	3,8	7,5	4,9	77,2	0,5
Vibrācija, kuru rada transportlīdzekļi (piemēram, traktori, ekskavatori, smagās automašīnas)	2006	2,5	2,3	1,4	1,8	3,5	5,4	82,7	0,4
	2010	2,4	2,2	1,9	2,3	5,2	6,5	79,4	0,1
	2013	4,2	3,3	1,8	2,0	4,3	4,1	80,1	0,3
	2018	2,0	2,5	1,7	2,8	5,9	7,3	76,6	1,1
	2022	3,2	1,8	1,6	2,1	5,2	5,0	80,6	0,5
Tik skaļš troksnis, ka nākas pacelt balsi, runājot ar cilvēkiem	2006	5,8	6,5	3,8	6,4	10,3	12,2	54,6	0,4
	2010	2,8	3,2	2,6	3,5	11,0	12,5	64,3	0,2
	2013	4,7	4,8	3,2	6,8	11,7	11,5	57,0	0,2
	2018	2,5	3,3	4,1	7,4	14,0	13,0	54,5	1,1
	2022	2,9	2,1	2,2	5,2	9,9	10,1	66,4	1,2
Augsta temperatūra, kuras dēļ nodarbinātie svīst par tad, kad nestrādā	2006	2,1	3,4	2,5	6,7	10,2	12,3	62,3	0,5
	2010	0,3	1,0	1,1	3,9	7,1	10,9	74,4	1,3
	2013	1,1	1,2	1,8	4,1	8,4	9,5	73,0	1,0
	2018	1,1	1,0	1,9	3,8	6,8	11,5	72,6	1,4
	2022	0,8	0,7	1,2	5,0	8,8	8,6	73,9	1,0
Zema temperatūra telpās	2006	1,2	1,3	0,9	5,6	8,4	13,8	68,6	0,3
	2010	1,8	2,4	2,1	8,8	9,8	12,4	61,5	1,2
	2013	1,2	1,8	2,0	5,5	10,6	10,9	67,3	0,7
	2018	1,0	1,0	1,8	4,3	9,5	11,4	69,8	1,3
	2022	0,9	0,7	1,1	4,8	8,6	7,8	74,9	1,2
Caurvējš	2006	5,6	7,5	3,7	8,3	12,9	13,6	48,1	0,2
	2010	2,8	5,5	3,0	4,8	13,7	16,7	52,7	0,9
	2013	3,6	3,7	2,5	6,3	14,9	14,3	54,1	0,5
	2018	1,0	1,7	2,3	5,4	12,5	16,7	59,2	1,1
	2022	2,2	3,0	2,5	6,9	13,7	11,7	58,7	1,3

Riska faktors	Gads	Visu laiku	Gandrīz visu laiku	75% no visa laika	50% no visa laika	25% no visa laika	Gandrīz nekad	Nekad	Grūti pateikt
Darbs ārā dažādos laika apstākļos (vasarā un ziemā)	2006	8	5	2	6	9	8	62	0,2
	2010	9	5	3	5	9	9	60	0,4
	2013	8	4	3	7	11	8	58	0,1
	2018	4,6	3,4	3,1	6,1	8,0	8,5	65,1	1,1
	2022	7,5	3,6	2,1	7,2	9,2	5,6	64,0	0,7
Izgarojumu, dūmu, putekļu vai bīstamu ķīmisku vielu ieelpošana	2006	6,0	7,6	3,3	4,5	10,3	8,6	59,4	0,2
	2010	3,6	5,4	3,1	3,7	12,9	9,8	61,2	0,3
	2013	4,2	3,8	3,2	5,4	10,6	9,3	62,8	0,7
	2018	2,0	2,7	2,7	4,9	8,8	10,3	67,1	1,5
	2022	2,2	2,4	1,8	4,6	10,1	7,5	70,2	1,2
Ķīmisko vielu uzsūkšanās caur ādu	2006	1,5	2,0	1,4	1,7	5,9	9,0	77,9	0,7
	2010	1,1	1,2	0,9	1,2	4,3	10,4	80,8	0,2
	2013	1,5	1,4	1,4	2,3	6,2	6,9	79,4	0,8
	2018	0,5	1,1	0,8	1,8	3,8	7,9	81,8	2,3
	2022	0,3	1,3	0,4	2,1	5,9	7,2	81,5	1,3
Ķīmiskās un bioloģiskās vielas, kas izraisa ļaundabīgos audzējus (piemēram, arsēns, benzols, hroma savienojumi, niķeļa savienojumi, cietkoksnes putekļi, B un C vīrusi u.tml.)	2006	1	1	0	1	3	6	84	4
	2010	0	1	1	1	2	9	84	3
	2013	1	1	1	1	3	5	85	3
	2018	0,5	0,5	0,5	0,8	1,6	5,3	86,0	4,8
	2022	0,3	0,7	0,5	1,3	3,0	4,3	88,1	1,9
Cietkoksnes putekļi (ozols, dižskabārdis u.c.)	2022	0,9	1,1	0,5	0,9	2,3	3,7	90,1	0,5
Bioloģiskās vielas, kas izraisa ļaundabīgos audzējus (piemēram, vīrushepatīti B un C vīrusi u.tml.)	2022	0,6	0,3	0,4	0,6	2,0	3,4	90,6	2,0
Jonizējošais starojums (piemēram, rentgena ierīces)	2006	1	1	0	0	1	4	91	1
	2010	0	0	0	0	0	1	94	1
	2013	0	0	0	1	1	3	94	1
	2018	0,3	0,2	0,3	0,4	1,3	2,6	93,2	1,6
	2022	0,3	0,3	0,0	0,4	1,2	2,7	94,8	0,4

Riska faktors	Gads	Visu laiku	Gandrīz visu laiku	75% no visa laika	50% no visa laika	25% no visa laika	Gandrīz nekad	Nekad	Grūti pateikt
Nejonizējošais starojums (ultravioletais, lāzera, infrasarkanais u.tml.)	2006	0,5	0,5	0,3	0,9	1,4	4,6	90,3	1,4
	2010	0,2	0,2	0,3	0,5	1,7	4,6	91,5	1,0
	2013	0,5	0,3	0,4	0,5	1,9	2,7	92,6	1,0
	2018	0,2	0,3	0,3	0,8	1,4	3,0	92,4	1,6
	2022	0,3	0,2	0,4	0,9	2,9	3,8	90,6	1,1
Paaugstināts atmosfēras spiediens	2006	0	0	0	1	1	4	92	1
	2010	0	0	0	1	1	7	89	1
	2013	0	0	0	1	2	3	93	1
	2018	0,2	0,3	0,2	0,3	1,4	3,7	90,2	3,7
	2022	*	*	*	*	*	*	*	*
Bioloģiskie faktori (piemēram, ērču encefalīts, vīrusu hepatīts, kontakts ar asinīm, dzīvniekiem)	2006	2,4	2,4	1,2	2,0	5,5	6,1	79,8	0,6
	2010	4,4	2,8	1,4	3,9	4,7	7,7	74,8	0,2
	2013	2,9	2,5	2,0	2,8	4,9	5,4	78,7	0,7
	2018	0,6	0,7	0,7	2,3	4,6	4,0	84,7	2,4
	2022	1,3	1,2	1,0	2,4	4,0	4,3	84,9	0,9
Darbs piespiedu pozā (piemēram, stāvus, sēdus, t.sk. neērtā pozā)	2006	16,2	15,8	7,7	10,2	6,5	7,3	35,8	0,4
	2010	15,9	19,6	8,6	8,7	8,9	8,5	29,5	0,3
	2013	11,3	13,9	7,4	9,7	9,6	7,3	40,3	0,6
	2018	14,2	15,6	14,4	15,6	10,9	4,4	23,5	1,4
	2022	14,0	12,0	7,0	10,2	9,4	7,6	39,1	0,6
Smagu priekšmetu nešana vai pārvietošana	2006	4,7	5,5	4,5	8,0	15,8	13,9	47,5	0,2
	2010	3,7	5,1	4,7	7,3	17,8	17,7	43,7	0,1
	2013	3,0	4,9	4,9	6,6	16,8	13,3	50,3	0,1
	2018	2,9	3,0	4,1	8,5	17,7	14,7	47,9	1,1
	2022	14,0	12,0	7,0	10,2	9,4	7,6	39,1	0,6
Vienveidīgas kustības (piemēram, plaukstu locītavā vai plecos)	2006	10,5	12,1	5,8	9,0	8,8	10,0	43,7	0,2
	2010	7,4	12,9	7,6	8,7	9,1	10,2	43,9	0,2
	2013	8,2	10,9	7,4	8,3	10,6	8,2	46,0	0,4
	2018	8,1	12,0	10,5	13,1	16,6	6,4	31,8	1,6
	2022	11,5	11,2	6,5	10,2	10,1	6,7	42,7	1,1
Darbs ar datoru (vismaz 2 stundas dienā)	2006	10	6	4	5	6	4	63	0,3
	2010	11	8	4	5	7	7	57	0,4
	2013	13	9	5	6	7	4	56	0,2
	2018	12,9	11,0	7,6	7,8	9,0	4,7	44,4	2,6
	2022	25,5	9,8	5,6	7,0	7,8	4,7	39,2	0,4

Riska faktors	Gads	Visu laiku	Gandrīz visu laiku	75% no visa laika	50% no visa laika	25% no visa laika	Gandrīz nekad	Nekad	Grūti pateikt
Distances darbs, teledarbs (darbs, kas netiek veikts tiešajā darba vietā, bet gan citur (piemēram, mājās), brīvs darba režīms, kad nodarbinātais veic darba pienākumus, kad un kur grib, galvenokārt darbs pie datora) – 2006.–2018. gada jautājumu formulējums Attālinātais darbs – 20022. gada jautājuma formulējums	2006	1,4	1,4	1,1	2,5	6,4	6,0	80,7	0,5
	2010	0,8	0,8	1,2	2,1	6,0	7,6	81,1	0,4
	2013	1,2	0,8	0,8	1,5	5,9	4,5	84,7	0,5
	2018	0,8	1,0	1,0	2,1	5,9	6,1	80,4	2,6
	2022	3,6	3,0	2,8	5,4	8,0	5,8	70,4	1,0
Darbs augstumā (vairāk nekā 1,5 metru augstumā)	2006	1,5	1,1	1,5	2,7	5,2	5,4	82,3	0,3
	2010	0,6	1,2	1,4	2,0	5,6	7,0	81,8	0,4
	2013	1,1	1,4	1,7	2,8	6,8	4,7	81,2	0,3
	2018	1,2	1,1	1,2	2,8	3,8	5,8	82,4	1,7
	2022	0,9	1,2	1,2	3,5	5,8	5,1	82,0	0,4
Darbs sprādzienbīstamā vidē (piemēram, darbs ar gāzi, smalkiem koka putekļiem)	2006	1,9	1,6	0,7	1,0	2,9	3,9	87,6	0,4
	2010	1,1	2,0	0,5	0,7	2,2	5,3	87,6	0,6
	2013	1,3	1,7	0,7	1,1	3,7	4,3	86,5	0,6
	2018	0,8	1,4	0,6	1,3	3,0	2,8	89,3	0,9
	2022	1,7	1,2	0,5	1,6	3,8	3,6	87,2	0,4
Darbs ar aprīkojumu (piemēram, slīpmašīnas, frēzes)	2006	4,9	3,5	1,7	3,0	5,0	4,2	77,4	0,3
	2010	3,8	3,8	2,7	3,0	6,8	4,1	75,6	0,2
	2013	4,3	4,1	2,2	2,8	5,8	3,6	76,7	0,4
	2018	1,9	2,5	1,9	2,6	4,3	3,0	82,9	0,9
	2022	3,6	2,9	1,9	3,9	4,9	3,9	78,2	0,6
Darbs ar bīstamajām iekārtām (celtņi, lifti, katlu iekārtas, cisternas u.tml.)	2006	2,3	2,6	1,1	2,3	4,4	5,1	81,8	0,4
	2010	2,3	1,6	1,1	1,6	3,6	5,3	84,0	0,5
	2013	2,8	1,9	1,3	2,6	5,2	4,7	81,3	0,3
	2018	1,2	1,5	1,2	1,9	4,2	3,2	86,0	0,9
	2022	*	*	*	*	*	*	*	*
Maiņu darbs (darbs maiņās 8 stundas katru dienu)	2006	9,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	90,9	0,0
	2010	11,9	2,4	0,7	1,1	0,7	3,9	78,8	0,5
	2013	14,8	3,5	0,4	2,5	1,4	1,8	74,6	0,9
	2018	11,2	5,6	1,1	1,8	0,9	2,2	75,1	2,1
	2022	20,4	2,6	0,6	1,6	1,4	2,4	70,1	0,9

Riska faktors	Gads	Visu laiku	Gandrīz visu laiku	75% no visa laika	50% no visa laika	25% no visa laika	Gandrīz nekad	Nekad	Grūti pateikt
Summētais darba laiks (katru dienu citādāks darba laiks, kopumā nedrīkst pārsniegt 56 stundas nedēļā)	2006	20,3	4,0	0,9	2,5	2,2	4,8	64,1	1,2
	2010	9,4	1,9	0,4	1,7	2,2	6,6	76,2	1,6
	2013	9,4	3,2	1,0	1,4	1,9	3,3	78,6	1,2
	2018	7,1	2,8	1,3	1,6	3,3	2,9	77,8	3,2
	2022	11,7	4,0	1,1	2,9	2,4	5,4	71,1	1,4
Nakts darbs (vairāk nekā 2 stundas laikā no 22.00 – 6.00)	2006	2,9	1,3	0,7	6,4	6,2	5,5	76,4	0,5
	2010	1,7	1,1	0,6	4,3	4,2	6,5	81,3	0,3
	2013	2,9	1,9	1,4	7,1	6,5	5,0	74,8	0,5
	2018	2,1	1,5	1,3	3,4	3,6	4,5	82,1	1,6
	2022	1,6	1,3	0,8	8,3	5,9	5,1	76,6	0,5
Virsstundu darbs (strādā ilgāk, kā ir paredzēts darba līgumā)	2006	2,0	2,8	1,3	3,2	23,1	19,2	46,9	1,5
	2010	1,7	0,9	2,1	2,4	15,7	20,7	55,0	1,5
	2013	1,7	2,1	0,7	3,7	17,9	17,6	54,4	1,9
	2018	0,8	0,8	1,4	2,8	13,1	16,0	62,6	2,4
	2022	*	*	*	*	*	*	*	*
Darbs ar sarežģītām, ātri mainīgām tehnoloģijām, ātru un svarīgu lēmumu pieņemšanu	2006	2,6	3,3	3,3	4,3	8,5	11,2	66,4	0,5
	2010	2,2	3,7	2,4	4,2	10,5	11,0	65,6	0,4
	2013	2,7	4,0	2,2	4,5	8,9	9,3	67,3	1,1
	2018	1,8	3,1	2,8	4,5	9,0	7,7	69,2	1,9
	2022	*	*	*	*	*	*	*	*
Darbs ar sarežģītām, ātri mainīgām tehnoloģijām (t.sk., droniem, robotiem utt.)	2022	1,5	1,3	1,0	2,9	4,7	4,1	83,9	0,8
Ātru un svarīgu lēmumu pieņemšanu	2022	10,2	10,4	7,9	15,8	20,4	10,2	23,6	1,6
Nemaināms darba temps (piemēram, nodarbinātajam ir jāstrādā tādā tempā, kādā to nosaka darba aprīkojums)	2006	4,0	4,1	1,8	3,2	3,7	8,2	74,5	0,5
	2010	2,4	3,6	1,2	3,0	3,4	8,1	77,5	0,8
	2013	3,7	3,3	2,2	3,2	5,6	6,3	74,6	1,0
	2018	1,7	1,8	1,9	3,2	3,7	6,9	77,9	2,8
	2022	3,0	3,3	1,4	3,8	3,3	5,1	78,5	1,6
Laika trūkums	2006	3,3	4,9	2,4	5,4	16,3	18,7	48,6	0,3
	2010	1,5	3,3	2,2	3,8	16,6	23,0	48,7	0,9
	2013	3,0	3,7	2,2	5,4	18,0	19,8	47,1	1,0
	2018	2,0	2,6	2,9	5,1	11,2	14,0	58,4	3,7
	2022	3,3	4,3	3,2	7,9	17,3	13,8	47,7	2,5

Riska faktors	Gads	Visu laiku	Gandrīz visu laiku	75% no visa laika	50% no visa laika	25% no visa laika	Gandrīz nekad	Nekad	Grūti pateikt
Tiešs kontakts ar cilvēkiem, kuri nav darbinieku Jūsu darba vietā – tādiem kā pircēji, pasažieri, audzēkņi, pacienti, u.tml.	2006	22,0	11,4	4,1	6,2	11,5	8,6	35,9	0,3
	2010	27,2	14,2	5,0	6,4	12,1	10,4	24,2	0,5
	2013	21,3	10,8	4,7	5,8	11,7	9,7	35,7	0,4
	2018	16,4	9,5	6,2	10,0	11,6	7,3	38,3	0,8
	2022	25,6	9,2	3,4	7,0	11,3	9,5	33,3	0,8
Liela darba slodze, daudz darba pienākumu	2022	5,9	8,0	7,1	15,7	14,6	10,8	36,4	1,5
Fiziska vardarbība darba vietā	2018	0,1	0,1	0,0	0,4	0,7	1,6	96,6	0,5
	2022	0,1	0,1	0,1	0,3	0,8	2,4	95,7	0,4
Iebiedēšana darba vietā	2018	0,2	0,2	0,1	0,3	0,2	0,8	98,0	0,6
	2022	*	*	*	*	*	*	*	*
Seksuāla uzmākšanās darba vietā	2018	0,1	0,0	0,1	0,3	0,2	0,8	98,0	0,6
	2022	*	*	*	*	*	*	*	*
Azbests	2010	0	0	0	0	1	3	94,3	0,7
	2013	0	0	0	0	1	2	95,5	0,7
	2018	0,2	0,2	0,1	0,2	0,6	1,8	95,7	1,3
	2022	0,0	0,0	0,2	0,4	0,6	2,0	95,8	1,0
Elektromagnētiskā lauka starojums	2010	2,4	2,9	1,3	2,4	3,6	5,5	80,9	1,0
	2013	3,1	3,0	1,2	1,9	4,3	5,0	79,7	1,8
	2018	1,5	1,4	0,8	1,7	4,0	3,5	84,8	2,2
	2022	3,3	2,7	1,4	2,6	4,8	4,8	77,5	3,0
Pārāk liels, spilgts apgaismojums	2013	0	1	1	1	2	5	89	1
	2018	0,6	0,6	0,7	1,6	3,0	5,3	86,9	1,3
	2022	0,4	0,4	0,6	1,7	3,3	7,4	85,0	1,3
Pārāk mazs, nevienmērīgi sadalīts apgaismojums	2013	0	2	1	2	5	8	81	1
	2018	0,9	0,9	0,8	2,5	5,8	7,5	80,6	1,1
	2022	0,6	0,7	1,0	3,5	6,4	8,7	77,8	1,3
Alerģēni, alerģiskas vielas	2022	1,2	1,2	1,1	2,8	6,3	5,9	80,0	1,5

* Jautājums netika uzdots

Bāze: visi nodarbinātie, 2022. gadā n=2503, 2018. gadā n=2502, 2013. gadā n=2383, 2010. gadā n=2378, 2006. gadā n=2455

Avots: nodarbināto aptauja

3. pielikums. Darba aizsardzības speciālistu viedoklis par 10, viņuprāt, svarīgākajiem darba vides riska faktoriem uzņēmumos/iestādēs, kuros viņi strādā (t.sk. sniedz kompetentā speciālista/institūcijas pakalpojumus), %

Darba vides riska faktors/gads	2006	2010	2018	2022
Darbs piespiedu pozā	93,0	89,0	89,1	89,7
Smagu priekšmetu nešana vai pārvietošana	69,8	76,7	81,6	78,6
Psihoemocionālie riska faktori	80,2	68,1	67,7	75,0
Paaugstināts redzes sasprindzinājums	82,6	78,6	60,7	67,4
Mehāniskas dabas riski, strādājot ar darba aprīkojumu	68,6	70,0	57,7	66,1
Darbs ārā dažādos laika apstākļos	54,7	56,2	56,7	57,6
Vienveidīgas kustības	64,0	50,5	63,7	57,1
Ar darbu augstumā saistītie riski	45,3	51,0	48,8	55,4
Izgarojumu, dūmu, putekļu vai bīstamu ķīmisku vielu ieelpošana, uzsūkšanās caur ādu	53,5	53,3	46,3	53,6
COVID-19	*	*	*	51,3
Tīrība, kārtība darba vietā, kas var izraisīt nelaimes gadījumus	*	32,9	19,4	49,1
Tik skaļš troksnis, ka nākas pacelt balsi, runājot ar cilvēkiem	54,7	43,8	40,8	42,0
Attālinātais darbs	*	*	*	38,4
Plaukstas – rokas vibrācija	36,0	30,5	30,8	36,6
Bioloģiskie faktori	25,6	32,9	24,4	34,8
Visa ķermeņa vibrācija	18,6	21,4	15,9	33,0
Caurvējš	50,0	42,9	25,9	30,8
Elektrotraumas risks	*	53,3	14,4	27,2
Zema temperatūra telpās	30,2	21,0	9,5	13,4
Augsta temperatūra, kuras dēļ nodarbinātie svīst pat tad, kad nestrādā	23,3	10,0	16,4	10,3
Sprādziena/eksplodijas risks	9,3	16,2	10,4	9,8
Optiskais starojums	0,0	4,3	6,0	8,5
Kancerogēnās vielas darba vidē	*	*	*	8,0
Jonizējošais starojums	4,7	6,7	2,0	7,6
Alerģēni	*	*	*	6,7
Elektromagnētiskais starojums	*	11,0	7,0	6,3
Azbests	*	5,7	3,5	4,0
Paaugstināts atmosfēras spiediens	2,3	1,0	1,0	0,9

Piezīme: * – jautājums netika uzdots

Bāze: visi darba aizsardzības speciālisti, 2022. gadā n=224, 2018. gadā n=201, 2010. gadā n=210, 2006. gadā n=86

Avots: darba aizsardzības speciālistu aptauja